

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Diplomová práce

**Zhodnocení výnosu ze spotřebních daní v kontextu nákladů na
zdravotnictví v důsledku spotřeby zdaněných komodit**

Bc. Alžběta Havránková

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra obchodu a nancí
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Alžběta Havránková

Podnikání a administrativa

Název práce

Zhodnocení výnosu spotřebních daní v kontextu nákladů na zdravotnictví v důsledku spotřeby zda-něných komodit

Název anglicky

Evaluation of Excises' Revenue in Context of Increased Relevant Health Expenditures

Cíle práce

Tato práce se zabývá zhodnocením výnosů ze spotřebních daní v kontextu nákladů na léčbu zdravotních komplikací způsobených požíváním alkoholických a tabákových výrobků. Cílem je určit, zda výnosy spotřebních daní převyšují nebo alespoň pokrývají náklady na léčbu důsledků závislostí, díky kterým jsou vybrány.

Metodika

Práce má za úkol zpracovat informace o peněžních prostředcích, které stát získává od svých občanů prostřednictvím spotřebních daní z konzumace alkoholu a spotřeby tabákových výrobků a následné zkoumání finančních nákladů veřejného sektoru způsobených spotřebou a případnou závislostí na alkoholu a tabákových výrobcích a jimi sekundárně způsobenými nemocemi. Následně za pomoci analýzy současné situace a trendu v České republice budou uvedeny kalkulace výnosů relevantních spotřebních daní a nákladů, kdy bude hodnocen ekonomický poměr mezi těmito veličinami, a stanoven kumulovaný dopad na veřejné nance ČR.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

Daňová soustava, spotřební daně, závislost, cigarety, alkohol, daňový výnos, nancování zdravotnictví.

Doporučené zdroje informací

- BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. Makroekonomie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5.
- DLOUHÁ, Petra. Kuřáci se státu vyplatí! Realita, nebo ohlupující tabákonomika ?. In: [online]. [cit. 2013-06-01]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/nakupy/218000-kuraci-se-statu-vyplati!-realita-nebo-ohlupujici-tabakonomika>
- ESCOHOTADO, Antonio a Luděk JANDA. Stručné dějiny drog. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2003, 173 s. Labyrint (Volvox Globator), sv. 5. ISBN 80-720-7512-8.
- KUBÁTOVÁ, Květa. Daňová teorie a politika. 4., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2006, 279 s. ISBN 80-735-7205-2.
- NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost: [současné poznatky a perspektivy léčby]. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2007, 170 s. ISBN 978-807-3672-676.
- NEŠPOR, Karel. Zůstat střízlivý: praktické návody pro ty, kteří mají problém s alkoholem, a jejich blízké. Vyd. 1. Brno: Host, 2006, 236 s. ISBN 80-729-4206-9.
- PAVELKA, Tomáš. Makroekonomie: základní kurz. Vyd. 3. Slaný: Melandrium, 2007, 278 s. ISBN 978-80-86175-58-4.
- UEHLINGER, Claude a Marlyse TSCHUI. Když někdo blízký pije: rady pro rodiny osob závislých na alkoholu. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 140 s. ISBN 978-807-3676-100.
- VANČUROVÁ, Alena, Lenka LÁCHOVÁ a Jana VÍTKOVÁ. Daňový systém ČR ... 1. vyd. V Praze: 1. VOX, 1997-, sv. Ekonomie (1. VOX). ISBN 978-80-86324-86-9.
- ZAHRADNÍK, Petr. Šedá ekonomika a krize. In: [online]. [cit. 2013-05-29]. Dostupné z: <http://nexpert.e15.cz/seda-ekonomika-a-krize>

Předběžný termín obhajoby

2015/02 (únor)

Vedoucí práce

Ing. Lukáš Moravec, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 28. 6. 2013

Ing. Helena Čermáková, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 12. 2013

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 25. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci “Zhodnocení výnosu ze spotřebních daní v kontextu nákladů na zdravotnictví v důsledku spotřeby zdaněných komodit” jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala všem, kteří mi byli nápomocni s touto prací, své rodině a nejbližším přátelům za psychickou podporu a zvláště pak Ing. Lukáši Moravcovi, PhD. za odborné vedení a cenné rady, které mi byly v průběhu psaní diplomové práce poskytnuty.

Zhodnocení výnosu ze spotřebních daní v kontextu nákladů na zdravotnictví v důsledku spotřeby zdaněných komodit

Souhrn:

Tato práce se zabývá komparací výnosů ze spotřební daně z alkoholu a tabákových výrobků s náklady, které jsou vynaloženy na léčbu spotřebitelů těchto komodit. Vzhledem k absenci některých potřebných dat je práce rozdělena do dvou samostatných celků, které jsou zkoumány zvlášť.

Za pomoci ekonometrického modelování bylo poukázáno na neprůkaznost závislosti spotřeby alkoholu na nákladech vynaložených na léčbu spotřebitelů. Samotné výnosy jsou pak vyšší než náklady na léčbu duševních poruch a poruch chování uživatelů alkoholu.

Komparaci u tabákových výrobků nebylo možné provést právě z důvodů chybějících dat. Následně byl vytvořen teoretický model protikuřácké kampaně, který by mohl do patnácti let ušetřit až 693 mld. Kč. Z dostupných údajů byla vytvořena Lafferova křivka, která však neprokázala vztah popisovaný Lafferovou teorií.

Tato diplomová práce jednoznačně neurčila, zda jsou náklady na zdravotnictví vyšší či nižší než výnosy, nicméně v ní byly dokázány zajímavé poznatky a v neposlední řadě bylo poukázáno na špatné evidování komplexních informací ohledně nákladů na zdravotnictví.

Klíčová slova:

Daňová soustava, spotřební daň, výnosy ze spotřebních daní, náklady na zdravotnictví, Lafferova křivka, závislost, cigarety, alkohol, stínová ekonomika.

Evaluation of excises revenue in context of increased relevant health expenditures

Summary:

This work compares the profit of excise tax on alcohol and tobacco products with the expenses spent on the treatment of consumers of these two commodities. Due to the absence of some necessary data, the work is divided into two discrete units which are analysed separately.

While using the econometric modelling it was proved that alcohol consumption does not depend conclusively on the expense spent on the consumers' treatment. The actual revenues are higher than the cost of alcohol consumers' treatment of mental and behavioural disorders.

The missing data covering the tobacco products made a similar comparison impossible. We consequently developed a theoretical model of an anti-smoking campaign that could save up to 693 billion CZK in fifteen years. The available data was input in the Laffer curve, which, however, failed to show a relationship described in the Laffer theory.

This thesis did not determine whether the costs of healthcare are higher or lower than the profits, but it showed several interesting insights, and – last but not least – exposed poor keeping of comprehensive record treating the information about the health care costs.

Keywords:

Tax system, excise tax, excise tax revenues, healthcare costs, Laffer Curve, addiction, cigarettes, alcohol, the shadow economy.

Obsah

1. Úvod	10
2. Cíl práce a metodika	11
3. Vymezení základních pojmů	12
3.1. Základní charakteristika daní	12
3.1.1. Vymezení daní	13
3.1.2. Funkce daní	13
3.1.3. Členění daní	13
3.1.4. Daňová soustava	15
3.2. Spotřební daň	18
3.2.1. Spotřební daně v ČR	18
3.2.2. Normativy EU	21
3.3. DPH	22
3.4. Návykové látky	23
3.4.1. Nelegální návykové látky	23
3.4.2. Legální návykové látky	24
3.5. Stínová ekonomika	28
3.6. Lafferova křivka	29
4. Analýza	31
4.1. Stanovení hypotéz	31
4.2. Sběr dat	32
4.2.1. Změny sazeb spotřebních daní	32
4.2.2. Výnosy ze spotřebních daní	34
4.2.3. Spotřeba	35
4.2.4. Vývoj spotřebitelských cen	39
4.2.5. Náklady na zdravotnictví	40
4.3. Srovnání nákladů a výnosů	45
4.3.1. Cigarety	45
4.3.2. Alkohol	47
4.4. Aplikace Lafferovy křivky	51
5. Zhodnocení výsledků a diskuse	57
5.1. Zhodnocení hypotéz	57
5.2. Diskuse a doporučení	59
6. Závěr	61
7. Seznam použitých zdrojů	63
8. Seznam příloh	67

Seznam tabulek, grafů, modelů a schémat:

Tabulka č. 1: Sazby daně z tabákových výrobků (2013).....	19
Tabulka č. 2: Sazby daně z piva (2013).....	20
Tabulka č. 3: Sazby daně z vína a meziproduktů (2013).....	20
Tabulka č. 4: Sazby daně z líhu (2013).....	20
Tabulka č. 5: Změny sazeb spotřebních daní u tabáku v letech 2004 – 2012.....	32
Tabulka č. 6: Změny sazeb spotřebních daní u líhu v letech 2004 – 2012.....	33
Tabulka č. 7: Změny sazeb spotřebních daní u piva v letech 2004 – 2012.....	33
Tabulka č. 8: Změny sazeb spotřebních daní vína v letech 2004 – 2012.....	34
Tabulka č. 9: Výnosy ze spotřebních daní u tabáku.....	34
Tabulka č. 10: Výnosy ze spotřebních daní u alkoholu.....	35
Tabulka č. 11: Spotřeba cigaret.....	35
Tabulka č. 12: Spotřeba alkoholických nápojů.....	39
Tabulka č. 13: Vývoj spotřebitelských cen cigaret.....	39
Tabulka č. 14: Vývoj spotřebitelských cen alkoholických nápojů.....	40
Tabulka č. 15: Ztráta pro stát vlivem kouření pro rok 2003.....	42
Tabulka č. 16: Náklady na zdravotnictví vlivem spotřeby alkoholu.....	44
Tabulka č. 17: Podkladová data Gretl – alkohol (náklady/spotřeba).....	48
Tabulka č. 18: Podkladová data – alkohol (náklady/výnosy).....	50
Tabulka č. 19: Procentuální nahrazení „sazby daně“ u cigaret.....	52
Tabulka č. 20: Cigarety Sparta – odvod ze spotřební daně.....	53
Tabulka č. 21: Podkladová data Gretl – tabák.....	54
Graf č. 1: Rozložení množství vykouřených cigaret/den v roce 2012.....	26
Graf č. 2: Rozložení konzumentů alkoholu v roce 2012.....	27
Graf č. 3: Spotřeba cigaret v ČR.....	36
Graf č. 4: Hranice ceny krabičky cigaret (100 Kč, 150 Kč, 200 Kč).....	38
Graf č. 5: Výnosy ze spotřební daně z alkoholu a náklady na zdravotnictví.....	51
Graf č. 6: DPH a spotřební daň z jedné krabičky cigaret.....	53
Graf č. 7: Odhad Lafferovy křivky.....	56
Schéma č. 1: Daňový systém ČR.....	16
Schéma č. 2: Lafferova křivka.....	29
Model č. 1: OLS za použití porovnání 2007 – 2012 (alkohol).....	49
Model č. 2: OLS za použití porovnání 2005 – 2012 (tabák).....	54

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Anketa	
Příloha č. 2: Struktura nákladů na léčbu závislosti na tabáku (2012)	
Příloha č. 3: Odhad nákladů zdr. pojišťoven léčbu spotřebitelů alkoholu 2007 – 2012	

1. Úvod

Drogová problematika je jedním z nejvíce diskutovaných témat současnosti. Snaha eliminovat nejen nelegální, ale i legální drogy, je zjevná. Nemine jediný týden, kdy by se člověk skrze média nedozvěděl o zdrogovaných řidičích, obchodování na černém trhu, zvyšování spotřebních daní či množství nemocných lidí, kteří drogy užívají. Málokdo si ovšem uvědomuje závažnost užívání právě legálních drog, tedy alkoholu a tabákových výrobků.

Stále častěji jsou aplikovány tzv. protikuřácké zákony, které mají primárně za cíl snížit množství kuřáků. Tato opatření ovšem nejsou nijak radikální – jedná se například o postupné zvyšování ceny cigaret v rámci několika korun či nápisy na krabičkách upozorňující na škodlivost kouření. Radikálnější se může zdát zákaz kouření v restauracích, už nyní se však mluví o výjimkách v podobě možnosti kouření v barech. Je tedy otázkou, zda nejsou tyto postupné a nevýrazné změny pouze snahou o udržení vysokých výnosů do státního rozpočtu.

Ve spotřebě alkoholických nápojů se Česká republika řadí dlouhodobě na první příčky pomyslného žebříčku. Konzumace alkoholu je však spojena nejen s množstvím nemocí, ale i s vážnými sociálními problémy a v neposlední řadě je příčinou mnoha dopravních nehod. I přes to je požívání alkoholu bráno jako společenská událost.

V České republice je tolerance k užívání právě těchto komodit značná, a to i přes vysoké povědomí o škodlivosti těchto látek. Pro částečnou kompenzaci vysokých nákladů na zdravotnictví je konzumace těchto látek zatížena spotřební daní. Právě zvyšující se sazby na alkohol a tabák vedou ke spekulacím, zda výnosy ze spotřebních daní pokrývají náklady na léčbu konzumentů legálních drog.

2. Cíl práce a metodika

Tato práce se zabývá komparováním výnosů ze spotřebních daní v kontextu nákladů na léčbu zdravotních komplikací způsobených požíváním alkoholických a tabákových výrobků. Cílem je určit, zda výnosy ze spotřebních daní převyšují nebo alespoň pokrývají náklady na léčbu důsledků vzniklých závislostí. Primárně je třeba zpracovat informace o peněžních prostředcích, které stát získává od svých občanů prostřednictvím spotřebních daní a následně zkoumat náklady na zdravotnictví vznikající spotřebou daných komodit, tedy závislostí na alkoholu a nikotinu a jimi sekundárně způsobených onemocnění. Následně za pomoci deskripce současné situace v České republice uvést konkrétní kalkulace výnosů a nákladů, analyzovat a komparovat ekonomický poměr mezi těmito veličinami a stanovit hranici výnosnosti pro státní pokladnu.

Za pomoci studia dostupné literatury, tj. tištěných publikací, spolehlivých internetových zdrojů, periodik a zákonů bude provedena syntéza poznatků a sepsána rešerše, které pomůže pochopit jednotlivé části vlastní práce. Praktická část bude obsahovat převážně studii výnosů ze spotřebních daní, konkrétně z prodeje alkoholických a tabákových výrobků, a náklady na zdravotnictví, které vznikají právě spotřebou zmíněných komodit, případnou závislostí na nich a onemocnění vzniklých jejich spotřebou. Po vytvoření hypotéz budou provedeny jednotlivé analýzy, které pomohou zpřehlednit skutečnou situaci v České republice. Postup samotné metodiky vychází z dostupnosti validních dat a jejich následné analýzy za pomoci ekonometrického modelování. Tyto výsledky spolu budou komparovány a potvrdí či vyvrátí dané hypotézy. Bude určeno, zda výnosy ze spotřebních daní pokrývají náklady na zdravotnictví a bude stanovena hranice výnosnosti.

3. Vymezení základních pojmů

Nejprve je třeba vymežit základní pojmy, které pomohou objasnit danou problematiku. V první řadě bude vysvětlena nejenom základní charakteristika daní, jejich vymezení, členění či funkce, ale i samotná spotřební daň. V druhé řadě je třeba se zaměřit na návykové látky, ze kterých se spotřební daň platí.

3.1. Základní charakteristika daní

„Daň je definovaná jako povinná, nenávratná, zákonem určená platba do veřejného rozpočtu. Je to platba neúčelová a neekvivalentní.“ (Kubátová, 2006, s. 16) dále uvádí, že daň tvoří jednostranný pohyb finančních prostředků od soukromého k veřejnému sektoru. Vančurová a Láchová (2010) vysvětlují, co jednotlivé části definice znamenají. Upozorňují, že povinnost platit daně je zákonem daná. Liší se tedy od různých forem příspěvku, který je dobrovolný. Nenávratnost daní vysvětlují rozdílem mezi daní a půjčkou. Daně jsou dále definovány jako neúčelové. Neúčelovost je dána tím, že nikdo z těch, kteří daně platí, neví, kam tyto finance budou dále přerozdělovány. *„Daň je vlastně „cena“, kterou subjekt platí za to, že spotřebovává veřejně poskytované služby, resp. statky. Její charakteristickou vlastností je ale neekvivalentnost v tom slova smyslu, že díl, jakým se jednotlivec podílí na společných příjmech, nemá žádný nebo téměř žádný vztah k tomu, v jaké výši se bude podílet a výdajích veřejných rozpočtů nebo spotřebovávat veřejně poskytnuté statky.“* (Vančurová, Láchová, 2010, s. 10) Samuelson (2010) uvádí, že právě sama vláda rozhoduje, jakým způsobem odebrat potřebné zdroje od domácností i firem. *„Peníze, které se na daních vyberou, jsou prostředkem, kterým se skutečné zdroje přesunují od soukromých statků ke statkům veřejným.“* (Samuelson, 2010, s. 327)

„Daň se pravidelně opakuje v časových intervalech (např. každoroční placení daně z příjmu), nebo je nepravidelná a platí se za určitých okolností (např. při každém převodu nemovitostí).“ (Kubátová, 2006, s. 16) Jak dále uvádí, je-li platba tohoto charakteru placena jednorázově, je nazývána dávkou.

3.1.1. Vymezení daní

Konkrétní vymezení legislativy lze najít v zákoně č. 280/2009 Sb., daňový řád, který od 1. 1. 2011 komplexně upravuje postupy správců daní a práva a povinnosti daňových subjektů.

3.1.2. Funkce daní

Základní funkce daní jsou podle Březiny (2005) alokační, redistribuční, stabilizační a fiskální. Alokační funkce se používá tehdy, když se trh jeví jako neefektivní v alokaci zdrojů. Redistribuční napomáhá vyrovnávat rozdělení důchodů a bohatství tak, že finance jsou vlivem daní přesouvány od bohatších k chudším. Stabilizační za pomoci zajištění cenové stability udržuje ekonomiku v normě v případě cyklických výkyvů. Fiskální je považována za nejdůležitější funkci, neboť zajišťuje finance do veřejného rozpočtu. Vančurová a Láchová (2010) se zmiňují o páté funkci, a to stimulační. Tato funkce je zaměřena na negativní náhled na placení daní ze strany subjektů. Placení daní může být bráno například jako zbytečnost v případě placení spotřební daně z cigaret a z alkoholu. Jiný případ stimulace lze vidět v případných daňových úsporách, které nabízí stát.

3.1.3. Členění daní

Daně lze klasifikovat a třídit z různých hledisek.

Kubátová (2006) uvádí tyto způsoby:

1) daně dle vazby na důchod poplatníka

a. přímé

Tuto daň platí poplatník ze svého důchodu. Předpokládá se, že ji nelze převést na jinou osobu.

b. nepřímé

Subjekt, který daň odvádí, ji sám neplatí. Lze soudit, že je daň přenesena na jiný subjekt prostřednictvím navýšení ceny.

2) daně podle objektu

a. z důchodu

Poplatník daň nepřenáší na jiný subjekt, platí ji ze svého příjmu.

b. ze spotřeby

Daň platí konečný spotřebitel.

c. z majetku

Poplatník daň nepřenáší na jiný subjekt, platí ji za svůj majetek.

Vančurová a Láchová (2010) uvádějí tyto způsoby:

1) podle použité veličiny

a. běžné daně

Veličina se načítá za zdaňovací období.

b. kapitálové daně

Veličina je určitá složka majetku.

2) podle vztahu ke zdaňovacímu období

a. daně bez zdaňovacího období

Zde jsou daně vybírány při určité události, případně činnosti.

b. daně s pravidelnou periodicitou

Je vymezeno určité období, za které se daně vybírají.

Březina (2005) k výše zmiňovaným přidává například tyto:

1) podle zohlednění platební schopnosti daňového subjektu

a. osobní daně

Jedná se o daně vázané na konkrétní osobu (subjekt). Příkladem jsou daně z příjmu fyzických osob.

b. daně „in rem“

(= na věc) Tyto daně nezohledňují konkrétní subjekt. Typickým příkladem jsou daně majetkové a ze spotřeby.

- 2) podle vztahu mezi velikostí daně a velikostí daňového zatížení
 - a. daně stanovené bez vztahu k daňovému základu
Tato daň se nazývá paušální, subjekt nemůže ovlivnit výši daně.
 - b. specifické daně
V případě nezměněných sazeb se jedná o stálou výši zdanění bez vlivu inflace. Typickým příkladem je spotřební daň.
 - c. daně „ad valorem“
(= k hodnotě) Základ je vyjádřen v penězích, příkladem jsou daně důchodové či DPH.
- 3) podle závislosti podílu zdanění důchodu na velikosti důchodu
 - a. daně proporcionální
V případě růstu důchodu se nemění míra zdanění.
 - b. daně progresivní
V případě růstu důchodu roste i míra zdanění.
 - c. daně degresivní
V případě růstu důchodu klesá míra zdanění.

3.1.4. Daňová soustava

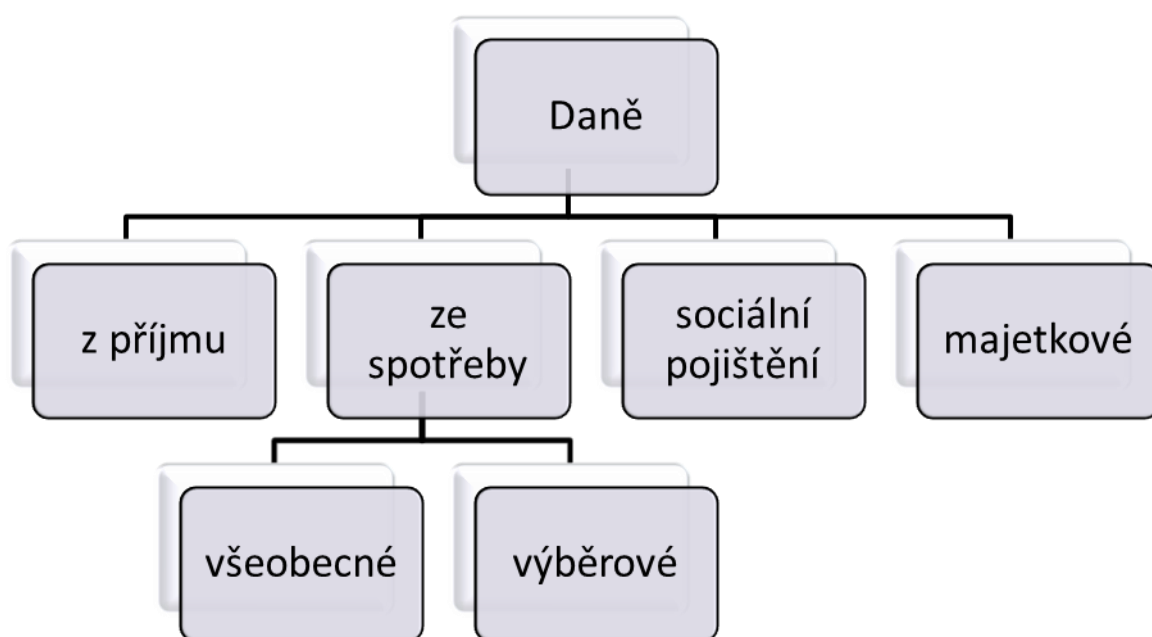
„Daně jsou sice kvantitativně nejvýznamnějšími veřejnými příjmy, nejsou však pochopitelně jediným druhem veřejných příjmů.“ (Vančurová, Láchová, 2010, s. 39)
 Dalšími příjmy jsou například místní poplatky či povinné příspěvky do státních fondů. Tyto zdroje mohou být dále doplňovány úvěrovými příjmy. Národní ekonomiky k naplnění státních rozpočtů nevyužívají pouze jeden příjem, případně jednu velkou daň, ale několik menších. Tyto daně jsou navzájem provázané a v takovém případě lze tedy mluvit o daňovém systému. Na každý daňový systém mají být kladeny určité požadavky. *„Když se vláda rozhodne pro určitý objem daní, má k dispozici ohromující výběr možností daní. Je to daň z příjmu, ze zisku či z obrátu. Může zdanit bohaté nebo chudé, staré lidi nebo mladíky.“* (Samuelson, 2010, s. 328)

Potřeby zdanění byly dle Březiny (2005) odůvodněny již anglickými ekonomy Adamem Smithem a Davidem Ricardem. Kubátová (2006) uvádí, že od dob Adama Smithe (1723-1790) se požadavky na kvalitní daňový systém výrazně nezměnily. Právě Smith formuloval čtyři daňové kánony. Jedná se o spravedlnost, efektivnost, právní

perfektnost a průhlednost. Hitem současné doby tedy není požadavky měnit, ale dále rozebírat na jednotlivé části a detaily. Vančurová a Láchová (2010) připojují k požadavkům i jednoduchost, srozumitelnost a správné ovlivňování chování ekonomických subjektů.

Daňový systém v České republice

Schéma č. 1: Daňový systém ČR

Zdroj: Vančurová, Láchová, 2010

Každá daň má své kladné i záporné stránky. Jak uvádějí Vančurová a Láchová (2010), je tedy nejlepší variantou daňový systém. Negativní dopady na ekonomiku jsou z části neutralizovány vlivem ostatních skutečností. Každá jednotlivá daň uspokojuje různé potřeby. Schéma č. 1 je uskupeno dle OECD¹, lze je ovšem roztřídit i podle jiných kritérií. Dosah konkrétních druhů daní je posuzován přes podíl výnosu jednotlivých daňových částí na celkovém výnosu. V roce 2008 například příjmy z pojistného na sociálním pojištění činily zhruba 41%, oproti tomu výnosy z majetkové daně činila zhruba 1%.

¹ OECD- Jedna z nejvýznamnějších mezinárodních klasifikací daní, která rozděluje daně do šesti hlavních skupin a dalších podskupin, Kubátová 2006

Jak na svých stránkách uvádí Ministerstvo financí, příjmy České republiky z přímých a nepřímých daní jsou zhruba vyrovnané, dále je uvedeno:

1) přímé daně

a. daň z příjmu fyzických osob

V České republice byla pro výpočet daně z příjmu fyzických osob stanovena jednotná sazba 15%.

b. daň z příjmu právnických osob

V roce 1992 činila daňová sazba u daně z příjmu právnických osob 40%. Od té doby došlo k radikálnímu snížení sazby až na současnou hodnotu 19%.

c. daň z nemovitostí

Daní z nemovitosti jsou zatíženy pozemky a stavby. Určení sazby daně spočívá v kvalitě a umístění nemovitosti.

d. daň silniční

Silniční daň je placena pouze u vozidel, která jsou určena a využívána k podnikání. Sazby jsou pevně stanoveny.

e. daň dědická, darovací a z převodu nemovitostí

Od roku 2014 byla tato trojdaň zrušena. Daň dědická byla zcela zrušena a nyní se řídí zákonem o dani z příjmů, dary jsou nyní označovány jako bezúplatné příjmy a také se řídí zákonem o dani z příjmu a daň z převodu nemovitostí byla transformována na daň z nabytí nemovitých věcí.

2) nepřímé daně

a. daň z přidané hodnoty

Tato daň podléhá předpisům Evropské unie. Základní sazba je stanovena na 21%, snížená pak 15%, respektive 10%.

b. spotřební daň

Spotřební daň také podléhá příslušným směrnici. Sazby u minerálních olejů, líhu, piva vína jsou pevně dány, u cigaret je sazba tvořena pevnou sazbou a procentuální částkou z konečné maloobchodní ceny.

3.2. Spotřební daň

Spotřební daň patří podle Vančurové a Láchové (2010) k nejstarším daním. Již od počátku vzniku představovala tato daň důležitý zdroj příjmů. Jedná se o způsob, jak stát cíleně zatěžuje určité zboží či výrobky daní. Důvody pro záměrné zatěžování jsou například zdravotní či ekologické. Jde tedy o výrobky, jejichž spotřeba může negativně ovlivnit zdravotní stav, případně působí nežádoucím způsobem na životní prostředí.

Jak uvádí Šulc (2010), jedná se o nepřímou daň. Daňovými poplatníky se stávají všichni, kteří nakupují výrobky zatížené právě touto daní, daň je tedy odváděna jednorázově. *“Vtip spočívá v tom, že lidé by měli být sankcionováni spíše za to, co užívají, než za to, co vytvoří.”* (Samuelson, 2010, s. 332)

„Výrobci a obchodníci daně sice odevzdají do veřejného rozpočtu, ale předpokládá se, že o částku daně zvýší své ceny.“ (Kubátová, 2006, s. 220) Dále vysvětluje, že tímto způsobem daň padá na konečné spotřebitele. Základ daně tvoří kusy nebo fyzické jednotky, například litry či tuny.

Březina (2005) vysvětluje souvislost spotřebních daní s důchodovými následovně: *„Důchodové daně se týkají zdrojové strany účtů domácností, zatím co daně ze spotřeby se týkají výdajů domácností. Daněmi ze spotřeby je zatíženo užití důchodů spotřebitelů. Na rozdíl od důchodových daní jsou daně ze spotřeby vztaheny na věc (in rem) a proto nemohou zohledňovat ekonomickou situaci spotřebitele. Daně ze spotřeby nevyhovují požadavkům na daňovou spravedlnost.“* (Březina, 2005, s. 59) Dále uvádí, že z hlediska daňového výnosu patří spotřební daň mezi nejvýnosnější, konkrétně v zemích OECD se jedná o 11,7% HDP.

3.2.1. Spotřební daně v ČR

Spotřební daně jsou v České republice využívány od 1.1. 1993. Jak na svých internetových stránkách uvádí Celní správa ČR, tento původní zákon byl několikrát novelizován. Cílem se stalo přiblížit zákonnou úpravu co nejvíce právnímu režimu Evropské unie. Nyní jsou spotřební daně upraveny zákonem č. 353/2003 Sb. o spotřebních daní, ve znění pozdějších předpisů.

Předmětem této daně jsou:

- daň z minerálních olejů,
- daň z lihu,
- daň z piva,
- daň z vína a meziproductů,
- daň z tabákových výrobků.

Výpočet spotřební daně v ČR (2013)

V rámci zaměření této práce jsou uvedeny výpočty spotřební daně u tabákových výrobků, piva, vína a lihu.

A) Tabákové výrobky

Tabulka č. 1: Sazby daně z tabákových výrobků (2013)

	sazba daně		
	procentní část	pevná část	minimální
cigarety	27%	1,16 Kč/ks	celkem 2,18 Kč/ks
doutníky, cigarillos		1,30 Kč/ks	
tabák ke kouření		1 635,00 Kč/kg	

Zdroj: Daňové zákony 2013

1) daň z cigaret

Daň z cigaret se spočítá jakou součet těchto položek:

- a) součin procentní části sazby daně a ceny pro konečného spotřebitele, vyděleno 100,
- b) součin pevné části sazby daně a počtu kusů.

Případně lze počítat za pomoci minimální sazby, která se spočítá jako součin minimální sazby a počtu cigaret.

2) daň u doutníků, cigarillos a tabáku

Daň z doutníků, cigarillos a tabáku se vypočítá jako součin základu daně a pevné sazby.

B) Pivo

Tabulka č. 2: Sazby daně z piva (2013)

základní sazba	32 Kč
< 10 000 hl/ročně	16 Kč
10 000 - 50 000	19,20 Kč
50 000 - 100 000	22,40 Kč
100 000 - 150 000	25,60 Kč
150 000 - 200 000	28,80 Kč

Zdroj: Daňové zákony 2013

Základní sazba daně se použije pro malý nezávislý pivovar, u kterého výroba piva nepřesahuje 200 000 hl piva za rok.

Výše daně u piva se vypočítá jako součin množství piva v hektolitrech, příslušné výše koncentrace piva a sazby.

C) Víno a meziprodukty

Tabulka č. 3: Sazby daně z vína a meziproduktů (2013)

šumivá vína	2 340 Kč/hl
tichá vína	0 Kč/hl
meziprodukty	2 340 Kč/hl

Zdroj: Daňové zákony 2013

D) Lih

Tabulka č. 4: Sazby daně z lihu (2013)

a) lih dle nomenklatury 2207	28 500 Kč/hl etanolu
b) lih dle nomenklatury 2208 s výjimkou c)	28 500 Kč/hl etanolu
c) lih v destilátech z pěstitelského pálení do 30 l etanolu	14 300 Kč/hl etanolu
d) lih dle ostatních kódů nomenklatury	28 500 Kč/hl etanolu

Zdroj: Daňové zákony 2013

3.2.2. Normativy EU

Jak již bylo řečeno, při tvorbě zákona č.353/2003 Sb., o spotřebních daních v České republice, byl brán zřetel na právní režim Evropské unie. „*Evropská unie se snaží harmonizovat daně ze spotřeby, neboť se promítají do cen zboží a mají vliv na volný obchod mezi členskými státy unie.*“ (Březina, 2005, s. 62) Jako důvod harmonizace dále poukazuje na fakt, že každý rozdíl narušuje volnou tržní konkurenci.

V rámci fungování trhu a hospodářské soutěže byly dle Evropského parlamentu v evropských právních předpisech sladěny spotřební daně na tabák a alkohol. Jsou zde běžně používány minimální sazby.

Šulc (2010) uvádí právní normy Evropské unie, tedy směrnice Rady:

Směrnice Rady 92/12/EHS

z roku 1992 byla zrušena s účinností od 1. 4. 2010. Jedná se o směrnici o obecné úpravě, držení, pohybu a sledování výrobků podléhajících spotřební dani, ve znění dalších směrnic. Byla nahrazena směrnicí 2008/118/EHS. Její hlavní cíle a principy ale byly do nové zahrnuty.

Směrnice Rady 2008/118/ES

z roku 2008 o obecné úpravě spotřebních daní a o zrušení směrnice 92/12/EHS.

Směrnice Rady 95/59/ES

z roku 1995 o daních jiných než daních z obratu, které ovlivňují spotřebu tabákových výrobků, ve znění dalších směrnic.

Směrnice Rady 92/79/EHS

z roku 1992 o sblížení daní z cigaret, ve znění dalších směrnic.

Směrnice Rady 92/80/EHS

z roku 1992 o sblížení daní z jiných tabákových výrobků než cigaret, ve znění dalších směrnic.

Směrnice Rady 92/93/EHS

z roku 1992 o harmonizaci struktury spotřebních daní z alkoholu a alkoholických nápojů.

Směrnice Rady 92/84/EHS

z roku 1992 o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů.

3.3. DPH

„Většina současných daňových systémů se neobejde bez široce koncipované daně ze spotřeby. Řada předních daňových teoretiků je toho názoru, že právě všeobecná daň ze spotřeby by měla v daňovém systému dominovat, resp. její význam by se měl zvyšovat.“ (Vančurová, Láchová, 2010, s. 257) Jedná se tedy o univerzální daň ze spotřeby.

Důležitost příjmů z této daně je zdůrazněna i faktem, že v rámci Evropské unie se jedná o daň povinnou. Jak název napovídá, jedná se o daň, která je odváděna v případě navýšení o přidanou hodnotu. Zdaňuje se tedy na každém stupni zpracování. Jak uvádí Březina (2005), daň je používána ve více než 100 zemích světa, i když je relativně nová (v rámci posledních desetiletí).

Kubátová (2006) uvádí hlavní výhody globálního využívání DPH. Jedná se především o neutralitu. Konečná suma daně z celkové ceny zboží nebo služby odpovídá zákonné sazbě. Není tedy významné, jestli má komodita více stupňů zpracování. Jako další velká výhoda je uváděna možnost zdanit služby. V neposlední řadě se zvyšuje odolnost proti daňovým únikům a stát dosáhne vyšších výnosů.

3.4. Návykové látky

Jak již bylo řečeno výše, jedním z důvodů zavedení spotřební daně je zdravotní hledisko. Jedná se o cílené zatěžování určitého zboží, jehož spotřeba může negativně ovlivnit zdravotní stav - tedy návykové látky. Nejprve je vhodné rozdělit návykové látky do dvou základních skupin. „*Látky, které mění vědomí, jsou od nepaměti pro nás přitažlivé a lidi láká je vyzkoušet. Některé látky jsou ve společnosti legální, jejich využívání je relativně obvyklé, a pokud nepřekročí určitou mez, je společensky přijatelná, např. alkohol, nikotin nebo kofein. To ovšem neznamená, že nemají svá rizika.*“ (Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007, s. 15) V publikaci je dále uvedeno, že existují i drogy nelegální, které nejsou společensky tolerované a jsou výrazně rizikovější. V České republice je například tolerance k alkoholickým nápojům vysoká.

Návykové látky úzce souvisí s pojmem závislost. „*Syndrom závislosti: skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více.*“ (Nešpor, 2007, s. 9) Závislost úzce souvisí s touhou po psychoaktivních látkách, alkoholu či tabáku. Tuto myšlenku dále rozvíjí Escohotado (2003), který uvádí, že droga je chápána stále stejně, jako ji kdysi chápal například Hippokratés, a to jako látku, která přemáhá tělo a vyvolává výrazné duševní změny.

3.4.1. Nelegální návykové látky

Nelegální drogy jsou takové, jejichž držení a distribuce jsou považovány za trestný čin. Jak uvádí Mravčík a kolektiv (2011), jedná se o drogy, které jsou uvedeny v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách. Vzhledem k rozšiřujícímu se trendu výroby nových drog je zákon pravidelně novelizován a rozšiřován o nové látky.

Podle Kolektivu autorů sdružení SANANIM (2007) se jedná převážně o tyto drogy:

- konopné látky

Marihuana, rostlina druhu Cannabis, je jedna z látek, o které se mluví i jako o rostlině s léčebnými schopnostmi.

- halucinogeny

Jedná se o přírodní a syntetické látky, které vyvolávají halucinace. Nejznámějším fantastikem jsou lysohlávky a LSD.

- extáze

Tato droga byla původně vyvinuta jako látka pomáhající hubnout. Jedná se o stimulační a zároveň halucinogenní látku.

- stimulační drogy

Skupina těchto látek povzbuzuje tělo. Nejvýznamnějšími látkami v této oblasti jsou pervitin a kokain (mezi legální stimulanty řadíme kávu a čaj).

- opiáty

Látky, které se vyrábějí z nezralých makovic. Nejznámější drogou je heroin. Jedná se o nejvyžívanější a zároveň nejnebezpečnější skupinu drog.

Nelegální návykové látky jsou prodávány načerno, stát z jejich prodeje tedy nemá příjem. Naopak léčbu drogově závislých stát platí. Nemalé částky se dávají i na prevenci. Jak uvádí Mravčík a kolektiv (2012), v České republice se jedná o zhruba 6 mld. Kč ročně.

3.4.2. Legální návykové látky

Legálními návykovými látkami jsou nejen tabákové výrobky a alkohol, ale i káva a čaj. Mnozí si ovšem neuvědomují možnost závislosti na těchto nápojích. Jedná se o legální formu stimulačních drog. Tyto návykové látky lze zakoupit volně, případně s určitým věkovým omezením.

Tabákové výrobky

U cigaret a jiných tabákových výrobků se jedná o závislost na látce nikotin. *„Nikotin je silně toxická, bezbarvá látka, rostlinný alkaloid obsažený v tabáku. Užívání nikotinu jako psychotropní látky je vázáno na tabák, resp. na jeho kouření.“* (Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007, s. 142) Dále uvádějí, že tato vysoce toxická látka může být i smrtelná, a to v dávce okolo 80 mg.

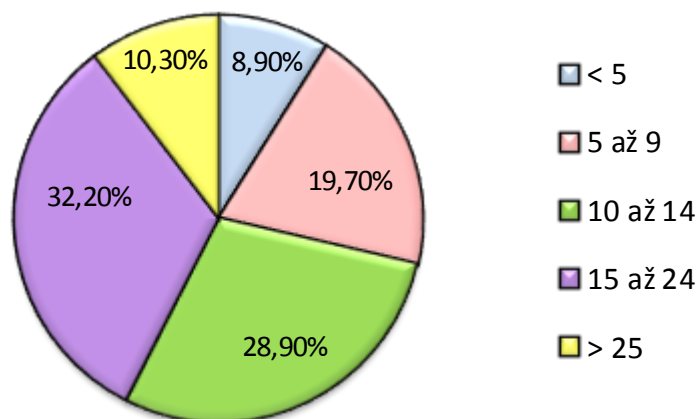
Dlouhá (2011) se zmiňuje o narůstajících protikuřáckých opatřeních. I přes snahu zakázat kouření v českých restauracích se podařilo zatím pouze v rámci „protikuřáckého zákona“ přikázat majitelům restaurací, aby označili, zda je podnik kuřácký a nekuřácký, případně označili kuřácké a nekuřácké části v rámci jednoho podniku. *„Ještě ostřeji brousí proti milovníkům tabákového kouře Brusel. Evropská komise už loni ohlásila, že chystá zákaz kouření na všech veřejných místech napříč Uníí.“* (Dlouhá, 2011) Kuřákům se plánované změny můžou zdát tvrdé, ovšem fakta mluví jasně. Dle Bistřičana (2013) vlivem kouření zemře ročně na světě pět milionu lidí, v České republice je to okolo 18 000 úmrtí, konkrétně se jedná o 1/5 všech úmrtí.

Kouření ovšem není módou posledních let, dokonce ani staletí. Jak uvádí Kolektiv autorů sdružení SANANIM (2007), počátky kouření se datují již k civilizaci Mayů, což znamená okolo roku 500 př. n. l. Do Evropy se tabák rozšířil v období 16. století. Nejprve se tabákem zabývali botanici, kteří se snažili tabák využít k lékařským účelům. Brzy se z tabáku stal zvyk, následně dobrý způsob podnikání. Objektivní rizika kouření byla popsána až v 50. letech 20. století.

Dle Nešpora (2007) kouření škodí mužům i ženám. V případě těhotenství žena ohrožuje i své nenarozené dítě. Následky kouření mohou pocítit i nekuřáci, a to formou tzv. pasivního kouření. Hlavním rizikem je rakovina plic, průdušek, nemoci srdce a cév.

Konkrétním údajům se ve svém dokumentu věnuje Bystřický (2013), který udává, že v České republice kouří 2,3 milionu lidí, z toho 1,6 milionů chtělo přestat a 1 milion zkouší přestávat pravidelně. Po operaci plic dále kouří asi 45 % lidí, po odoperování hrtanu pokračuje přibližně 40 %.

Graf č. 1: Rozložení množství vykouřených cigaret/den v ČR v roce 2012

Zdroj: SZÚ, vlastní zpracování

V roce 2003 definovala WHO² základní nástroje boje proti kouření, které stručně vyjmenoval Opočenský (2012):

- přísné zákony omezující kouření v uzavřených prostorech,
- zvýšení cen tabákových výrobků,
- zákaz reklam,
- protikuřácká prevence,
- podporování protikuřáckých center,
- monitorování počtu kuřáků a efektivity boje proti kouření.

Alkoholické nápoje

Alkohol je látka, která se získává kvašením cukru. „Chemická látka, která je v pivu, vínu, lihovinách, které jsou tak často v naší společnosti užívány, tím intoxikujícím prvkem, je etylalkohol (etanol).“ (Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007, s. 138) Mnozí uživatelé se domnívají, že je alkohol méně nebezpečnou látkou. Je to ovlivněno obecnou tolerancí. Základy tolerance lze hledat v historii lidstva. Alkohol byl odedávna její součástí. V relativně nedávné minulosti lze spatřit pokusy o zákaz pití alkoholu, například prohibice v USA v období 30. let 20. století. Nejen tento pokus se dá označit za neúspěšný. Nešpor (2006) dává alkohol do souvislosti se životním stylem a stresem. Mimo jiné uvádí,

² World Health Organization = Světová zdravotnická organizace

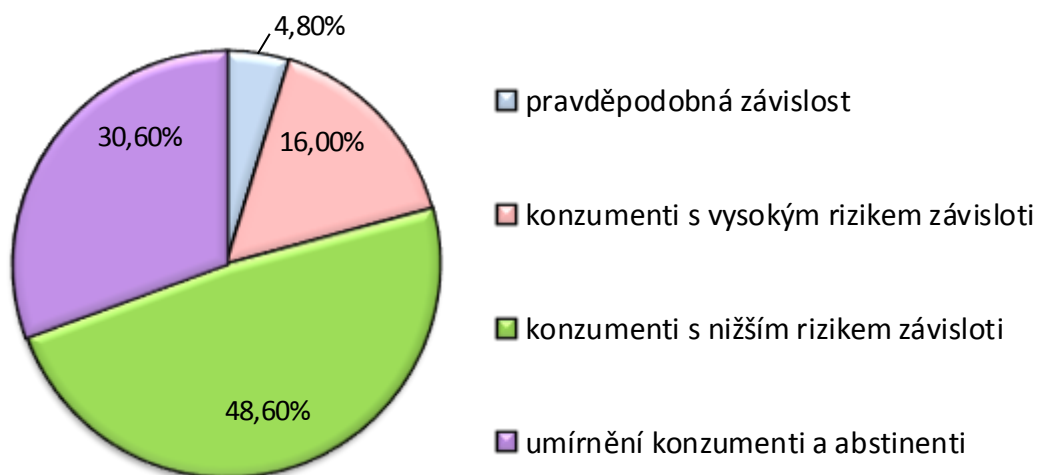
že značný vliv má i genetika. Samy genetické vlivy zvyšují pravděpodobnost závislosti na alkoholu až 4x.

„Pití představuje četná rizika. Máme na mysli hlavně cirhózu neboli „tvrnutí“ jater, z níž se může vyvinout rakovina, kardiovaskulární choroby a infarkt.“ (Ühlinger, Claude, 2009, s. 44) Mimo onemocnění, které úzce souvisí s požíváním alkoholu, dále hrozí onemocnění slinivky břišní, hrozí deprese a předčasné stárnutí kůže.

Stejně jako u ostatních návykových látek je věk začátku užívání rozhodující. *„Závislostní potenciál alkoholu je celkem vysoký. Platí, že v čím nižším věku začne s užíváním, tím je zvyk závislosti snazší.“ (Kolektiv autorů sdružení SANANIM, 2007, s. 141) Dále uvádějí, že závislost je nejen fyzická, ale i psychická.*

Jak upozorňují Nešpor a Csémy (2007), v různých zemích existují různé kulturní zvyky spojené s pitím alkoholu. Nadměrné požívání alkoholu poškozuje nejen samotné jedince a jejich rodiny, ale i ekonomický rozvoj a společnost jako takovou. Lze říci, že narůstají náklady na zdravotní a sociální systémy.

Graf č. 2: Rozložení konzumentů alkoholu v ČR v roce 2012

Zdroj: SZÚ, vlastní zpracování

3.5. Stínová ekonomika

„Stát je reprezentován různými orgány a institucemi. Sledujeme-li finanční hospodaření státních orgánů jako celek, zabýváme se veřejnými financemi.“ (Brčák, Sekerka, 2010, s. 61) Hlavními příjmy do státního rozpočtu jsou daně. Jak uvádí Pavelka (2007), někteří lidé se vyhýbají placení daní. Jedná se o činnosti nelegálního charakteru jako například prostituce, prodej drog či pašování. Tyto činnosti se nazývají stínovou ekonomikou. Prodej neokolkovaného alkoholu či cigaret se pod tento pojem také řadí. Stát z něj nemá příjmy, ale na následky a léčbu vlivem spotřeby těchto komodit platí. Jak uvádí Švarcová (2005), je třeba měřit výkonnost ekonomiky na makroekonomické úrovni. K tomu slouží ukazatelé HNP a HDP, perspektivně se pak uvažuje o ukazateli čistého ekonomického bohatství, který zohledňuje i nelegální činnost.

Stínová ekonomika blízce souvisí s problematikou zaměstnanosti, respektive se světovou krizí. „Krise zajisté přispěla k polevení disciplíny, když si řada subjektů „ráda“ zvykla na určité daňové úlevy či vyšší míru tolerance ze strany úřadů. Ať už je šedá ekonomika způsobena čímkoliv, v objemech, ve kterých se pohybuje, představuje problém.“ (Zahradník, 2013) Autor se dále zabývá otázkou, zda je stínová ekonomika způsobena lidskou morálkou či zbytečností předpisů, které „kriminalizují“ běžné ekonomické činnosti. „Lze se domnívat, že výsledná hodnota uváděného rozsahu šedé ekonomiky je součtem obou pohledů.“ (Zahradník, 2013)

Švarcová (2005) rozlišuje takto:

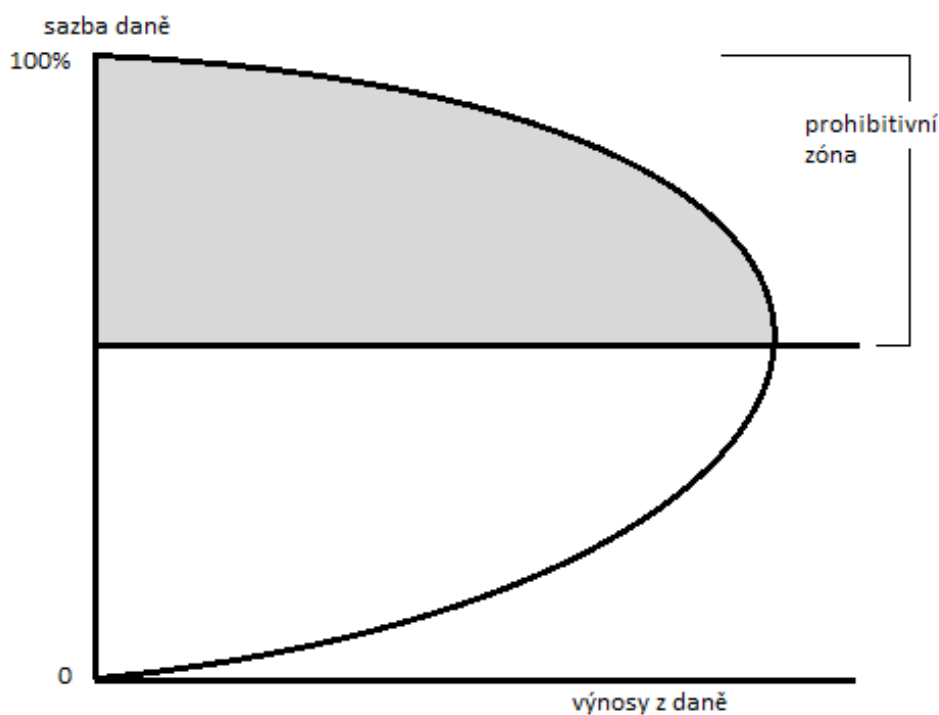
- a) Šedá ekonomika – souhrn ekonomických vztahů, které porušují běžné etické a morální normy společnosti. Bývají za hranicí zákona, ale jsou špatně právně postižitelné. Jednání dle této ekonomiky zvýhodňuje nemorálně jednající subjekty. Příklad: uplácení.
- b) Černá ekonomika – souhrn ekonomických vztahů, které porušují zákony dané země, respektive mezinárodní. Bývají protiprávní a pokud jsou prokázány, jsou trestně postižitelné. Příklad: krádeže, zpronevěry, padělání, daňové úniky.

Koubová (2014) se ve svém článku zaměřuje na černý trh s cigaretami. Upozorňuje, že zvyšování spotřební daně bývá kontraproduktivní, protože místo aby vedlo ke snížení spotřeby, spíše zvyšuje poptávku a nabídku nelegálních a nezdaněných výrobků. Tento fakt potvrzuje i Miroslav (2013), který dále upozorňuje nejen na krácení příjmů do státního rozpočtu prostřednictvím spotřebních daní, ale i skrze DPH.

3.6. Lafferova křivka

„Fiskální politika představuje soubor nástrojů, jimiž stát ovlivňuje chod ekonomiky prostřednictvím změn státních příjmů a výdajů ovlivňujících úroveň agregátní poptávky a nabídky v zájmu dosažení určitých makroekonomických cílů.“ (Klíma, 2006, s. 125) Dále uvádí, že ekonomové strany nabídky (A. B. Laffer, G. Gilder, P. C. Roberts atd.) prezentují mimo jiné i názor, že agregátní nabídku lze stimulovat prostřednictvím snížení daňových sazeb. „Když změny sazby daní mění agregátní nabídku, tedy zdaňovaný základ, mohou sazby daní a příjmy státu z daní být vůči sobě nepřímo úměrné. To znamená, že s růstem daní může klesat příjem státu z daní.“ (Klíma, 2006, s. 126) A. B. Laffer představil tzv. Lafferovu křivku, která argumentuje proti politice zvyšování zdanění.

Schéma č. 2: Lafferova křivka

Zdroj: upraveno z Laffer, 2004

Jak popisuje Laffer (2004), při 0% sazbě by vládě nepřibyl žádný příjem (ani v případě vysokého daňového základu), stejně tak v případě 100% sazby, protože nikdo by dobrovolně nepracoval, byl by tedy nulový základ daně. Mezi těmito extrémy vždy existují dvě sazby daně, ze kterých plyne stejný příjem z daně do státního rozpočtu – vysoká daňová sazba na malém základu daně a nízká daňová sazba při velkém základu daně.

Konkrétněji popisuje bod na vrcholu křivky Klíma (2006). V tomto bodě se zvyšování příjmů do státního rozpočtu při navyšování sazby daně zastaví a od tohoto bodu se příjmy začínají snižovat – vrchol lze tedy nazvat optimem.

Laffer (2004) ovšem upozorňuje na fakt, že křivka sama o sobě neříká, že při snížení daní se přímo zvýší (respektive sníží) příjmy. V případě změny sazby bude reakce záviset na daňovém systému, případně na časovém období. Pouze v případě, že by se sazba nacházela na křivce v prohibitivní zóně, by daňové snížení vedlo ke zvýšení daňových příjmů.

Relativně stručně a výstižně shrnuje Lafferovu křivku Samuelson (2010), který říká, že křivka graficky znázorňuje, jak rostou výnosy s růstem daňových sazeb až do bodu maxima a následně klesají až k nule. Upozorňuje ovšem na diskuse, které jsou vedeny ohledně přesného tvaru křivky.

4. Analýza

4.1. Stanovení hypotéz

V mnoha člancích lze objevit různorodá tvrzení ohledně nákladů na zdravotnictví vlivem požívání alkoholických a tabákových výrobků, ohledně výnosnosti pro státní kasu i o výši zdanění. Lze říci, že nejčastější argumenty jsou založeny na těchto tvrzeních, která spolu úzce souvisí, mohou se vzájemně doplňovat i vylučovat.

H1 : Zvyšování spotřební daně na alkohol a cigarety přináší více peněz do státního rozpočtu.

H2 : Zvyšování spotřební daně způsobuje snižování spotřeby daných komodit.

H3 : Náklady na léčbu kuřáků a poživatelů alkoholu klesají v důsledku snižování spotřeby.

Pomocí zkoumání těchto hypotéz a následného porovnání výsledků by mělo být možné odpovědět na otázku, zda jsou kuřáci a poživatelé alkoholu pro stát „výhodní“, tedy zda jsou výnosy vyšší než náklady.

V první řadě je třeba zjistit, zda lze sehnat potřebná data, pomocí kterých bude možno dané hypotézy potvrdit či vyvrátit a poté provést komparaci.

4.2. Sběr dat

Pro následné analýzy byla potřeba uspořádat data týkající se nejen výnosů ze spotřebních daní u cigaret a alkoholu, ale i vývoje jejich cen, spotřeby a v neposlední řadě i náklady na léčbu.

4.2.1. Změny sazeb spotřebních daní

Jak již bylo napsáno výše, po vstupu České Republiky do Evropské unie vznikla povinnost harmonizace právní úpravy Evropské unie s výší spotřební daně uvalené v ČR na alkoholické nápoje i cigarety, od roku 2005 má stále se zvyšující spotřební daně na starosti Celní správa ČR

Změny u cigaret

Tabulka č. 5: Změny sazeb spotřebních daní u tabáku v ČR v letech 2004 – 2012

Platnost sazy	1.5. 2004	1.7. 2005	1.4. 2006	1.3. 2007	1.1. 2008	1.1. 2009	1.2. 2010	1.1. 2011	1.1. 2012
procentní sazba [%]	23	24	25	27	28	28	28	28	28
pevná sazba[Kč/ks]	0,48	0,60	0,73	0,88	1,03	1,03	1,07	1,07	1,12
minimální sazba[Kč/ks]	0,94	1,13	1,36	1,64	1,92	1,92	2,01	2,01	2,10

Zdroj: Daňové zákony 2004 – 2012, vlastní zpracování

Změny u alkoholu

Tabulka č. 6: Změny sazeb spotřebních daní u lihu v ČR v letech 2004 – 2012

[Kč/hl. etanolu]

Platnost sazby	1.1. 2004	1.1. 2005	1.1. 2006	1.1. 2007	1.1. 2008	1.1. 2009	1.1. 2010	1.1. 2011	1.1. 2012
líh nom. 2207	26500	26500	26500	26500	26500	26500	28500	28500	28500
líh nom. 2208	26500	26500	26500	26500	26500	26500	28500	28500	28500
líh ovocné dest.	13300	13300	13300	13300	13300	13300	14300	14300	14300
líh Ostatní	26500	26500	26500	26500	26500	26500	28500	28500	28500

Zdroj: Daňové zákony 2004 – 2012, vlastní zpracování

Tabulka č. 7: Změny sazeb spotřebních daní u piva v ČR v letech 2004 – 2012 [Kč]

Platnost sazby	1.1. 2004	1.1. 2005	1.1. 2006	1.1. 2007	1.1. 2008	1.1. 2009	1.1. 2010	1.1. 2011	1.1. 2012
pivo základní sazba	24	24	24	24	24	24	32	32	32
pivo do 10 000	12	12	12	12	12	12	16	16	16
pivo 10 - 50 (tis.)	14,40	14,40	14,40	14,40	14,40	14,40	19,20	19,20	19,20
pivo 50 - 100 (tis.)	16,80	16,80	16,80	16,80	16,80	16,80	22,40	22,40	22,40
pivo 100 - 150 (tis.)	19,20	19,20	19,20	19,20	19,20	19,20	25,60	25,60	25,60
pivo 150 - 200 (tis.)	21,60	21,60	21,60	21,60	21,60	21,60	28,80	28,80	28,80

Zdroj: Daňové zákony 2004 – 2012, vlastní zpracování

Tabulka č. 8: Změny sazeb spotřebních daní u vína v ČR v letech 2004 – 2012 [Kč/hl]

Platnost sazby	1.1. 2004	1.1. 2005	1.1. 2006	1.1. 2007	1.1. 2008	1.1. 2009	1.1. 2010	1.1. 2011	1.1. 2012
vína šumivá	2340	2340	2340	2340	2340	2340	2340	2340	2340
vína tichá	0	0	0	0	0	0	0	0	0
vína a meziprodukty	2340	2340	2340	2340	2340	2340	2340	2340	2340

Zdroj: Daňové zákony 2004 – 2012, vlastní zpracování

4.2.2. Výnosy ze spotřebních daní

Od roku 2005 má na starosti výběr výnosů ze spotřebních daní v České republice Celní správa ČR. Jak Celní správa ČR dále uvádí na svých internetových stránkách, kromě spotřebních daní připadá státu i daň z přidané hodnoty, což je ročně dalších cca 5 miliard Kč.

Daň u cigaret

Tabulka č. 9: Výnosy ze spotřebních daní u tabáku v ČR

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
SD z tabáku [mld. Kč]	25.4	32.2	47.0	37.5	37.7	42.5	45.0	47.0

Zdroj: Celní správa ČR

V dokumentárním filmu ČT na toto téma promluvil Bohuslav Sobotka: „*Stát si zvykl na příjmy ze spotřební daně z tabákových výrobků. Je otázka, jestli by se státní rozpočet v současné situaci bez tohoto příjmu obešel. Tzn. na jednu stranu (z hlediska zdravotního) by měl být zájem na co největším omezení počtu kuřáků v zemi, a na straně druhé je stát závislý na příjmech ze spotřební daně.*“ (Bystřičan, 2013)

Daň u alkoholu

Tabulka č. 10: Výnosy ze spotřebních daní u alkoholu v ČR

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
SD z lihu [mld. Kč]	5,8	6,8	7,1	7,1	7,0	6,5	6,8	6,5
SD z piva [mld. Kč]	3,5	3,6	3,7	3,6	3,4	4,3	4,5	4,7
SD z vína [mld. Kč]	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
SD celkem [mld. Kč]	9,6	10,7	11,1	11	10,7	11,1	11,6	11,5

Zdroj: Celní správa ČR

Nejvyšší příjem do státního rozpočtu plyne z lihu. Do roku 2007 výnosy stoupaly, od roku 2009 naopak začaly klesat. Nejnižší příjem má stát z vín.

Významným okamžikem, který poznamenal výnosy ze spotřebních daní v roce 2012, byla prohibice. Jak uvádí Klánová (2012), jednalo se o prohibici trvající 13 dní, během kterých přišel stát o 325 mil. Kč na spotřebních daních. Je třeba ovšem zdůraznit, že další ztráty plynuly ze škod výrobců a dovozců alkoholu (195 mil. Kč) - tedy snížení výběru daní z příjmu a v neposlední řadě s tím související DPH.

4.2.3. Spotřeba

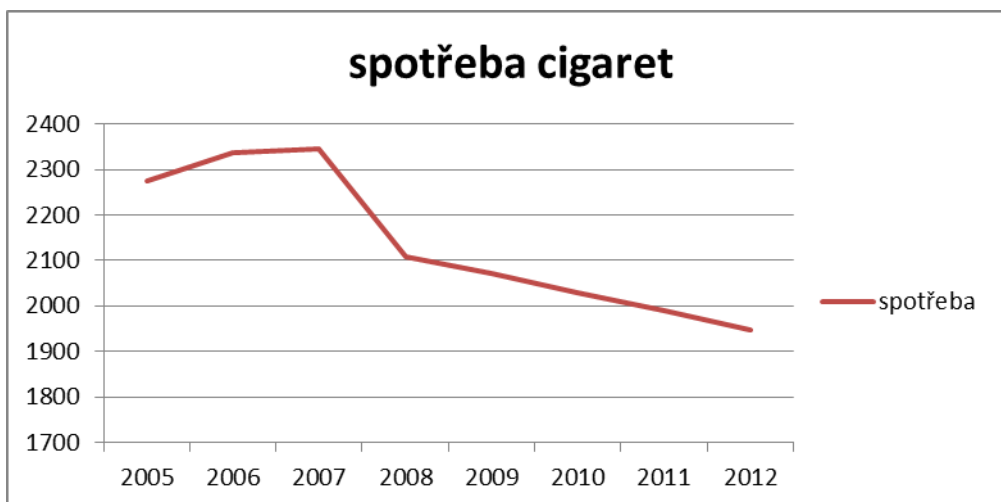
Spotřeba cigaret

Tabulka č. 11: Spotřeba cigaret v ČR

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
cigarety [ks/osobu]	2275	2338	2345	2107	2071	2028	1988	1947
přírůstek [ks]		+63	+7	-238	-36	-43	-40	-41

Zdroj: Český statistický úřad

Graf č. 3: Spotřeba cigaret v ČR [ks/osobu]

Zdroj: Vlastní zpracování

Český statistický úřad poskytuje informace o spotřebě cigaret v podobě prodaných cigaret na osobu za rok. Je znatelný postupný úbytek spotřeby cigaret od roku 2007. Jedná se ovšem o čistě teoretický údaj, protože nejsou započítány cigarety, které občané ČR nakoupí v zahraničí, paralelně tak jsou zde započítány cigarety, které na území ČR nakoupili cizinci. Vzhledem ke vstupu ČR do EU a zavedení Schengenského prostoru jsou konkrétní čísla nejspolehlivější. Zároveň zde nejsou započítány cigarety, které jsou prodávány na černém trhu. V České republice kouří přibližně 2 300 000 osob starších 18 let. Jak zdůrazňuje Bystřičan (2013) ve svém dokumentu, noví kuřáci jsou převážně děti. Vezme-li se v úvahu 18 000 lidí, kteří každoročně zemřou na následky kouření, a pouze mírně klesající počet vykouřených cigaret, je evidentní nahrazení novými kuřáky.

Jak uvádí Novotný (2012), v České republice kouří 29% obyvatel, přičemž spotřeba cigaret výrazně neklesá. Uvádí zajímavou teorii, podle které by zdražení jedné krabičky cigaret na cca 200 Kč pomohlo radikálně snížit počet kuřáků. Sám ale připouští variantu, že by tento krok mohl vést ke zvyšování prodeje nelegálních cigaret a tedy k nižším příjmům do státního rozpočtu. S tímto tvrzením souhlasí i Habrová a Hrubá (2007), které tuto teorii dále rozvíjejí i o možnost úplného zakázání pěstování tabáku. V tomto případě by největší problém nastal u ekonomiky států Malawi a Zimbabwe, které jsou na exportu tabáku závislé. Vyzdvihují ovšem několik studií, které potvrzují, že úplné omezení pěstování tabáku by celosvětově vyvolalo zvýšení pracovních míst (tedy i celkové zvýšení

ekonomiky), protože peníze dříve vynaložené na cigarety by spotřebitelé utratili za jiné zboží a služby.

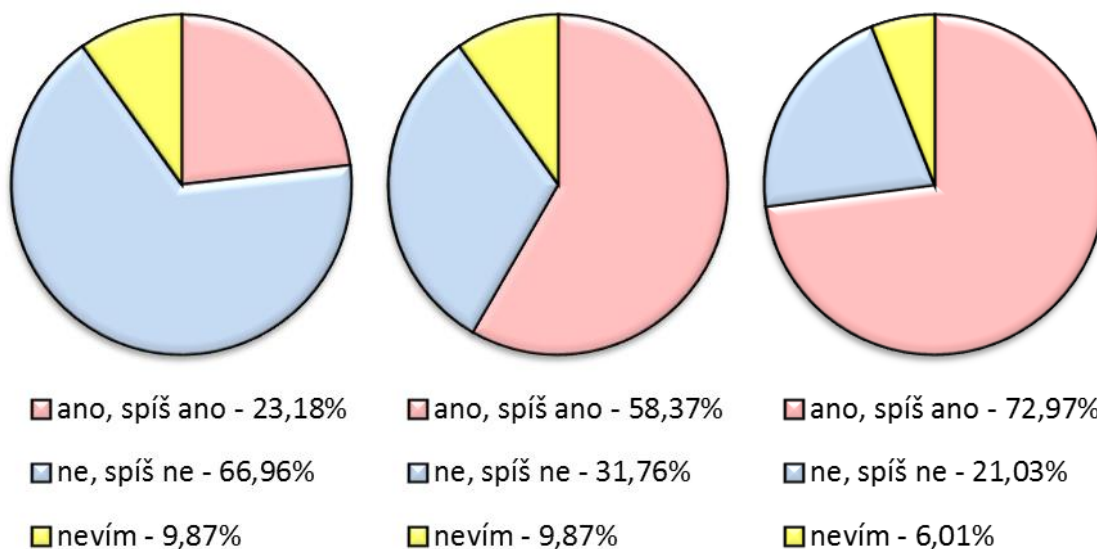
Jak uvádí Bystřičan (2013), kuřáků je v ČR 2,3 milionů a z toho chce 1,6 milionu přestat, což je zhruba 70 %. Tři největší společnosti, které u nás cigarety vyrábějí (Philip Morris, British American Tobacco a Imperial Tobacco) mají dohromady čistý celosvětový zisk přes 15 miliard dolarů.

Tyto informace byly využity jako námět pro anketu, viz. příloha č. 1. Cílem bylo nejen ověřit hranici 70 % kuřáků, kteří chtějí přestat kouřit, ale i zjistit, zda by kuřáci přestali kouřit, kdyby se cena jedné krabičky cigaret radikálně zvýšila. Celkem dotazník vyplnilo 305 respondentů, přičemž byly vyřazeny osoby mladší 18 let a osoby, které kouří méně než 10 cigaret týdně, čímž došlo k eliminaci „občasných víkendových kuřáků“, kteří by pravděpodobně kupovali cigarety i v případě radikálního zdražení.

Při vyhodnocení bylo zpracováno 233 relevantních odpovědí od respondentů různého věku a pohlaví, konkrétně 55,79 % žen a 44,21 % mužů. Z celkového počtu dotázaných uvedlo 64,81 % lidí, že se již pokoušeli přestat kouřit a 50,21 %, že by chtěli v současné době přestat. Dalších 27,9 % uvedlo, že neví, tedy pouze 21,89 % je přesvědčeno o tom, že přestat nechce. Průzkum tedy nepotvrdil, ale ani nevyvrátil uvedených 70 % kuřáků, kteří chtějí přestat.

Dotazovaní byli informováni o cenách cigaret v současné době. Nejlevnější krabičku běžně prodávaných cigaret lze sehnat za 72 Kč, nejdražší za 96 Kč (vlastní zjišťování). Pokud by se cena krabičky zvýšila o 2 Kč, přestalo by kouřit pouze 3,87 % oproti 95,28 %, kteří by nepřestali. Zajímavější údaje lze vidět při výrazném zdražování. Respondenti byli dotázáni, zda by přestali kouřit, kdyby se cena krabičky od příštího měsíce radikálně zvýšila na 100, 150, respektive 200 Kč za krabičku.

Graf č. 4: Hranice ceny krabičky (100 Kč, 150 Kč, 200 Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování

V případě zdražení na 200 Kč za krabičku by se pokusilo přestat téměř 73 % respondentů, oproti 23 %, kteří by se rozhodli přestat při zdražení na 100 Kč za krabičku. Z grafů lze pozorovat i úbytek dotazovaných, kteří odpověděli neutrálně, tedy že nevědí, zda by chtěli přestat.

Výsledky tohoto průzkumu jsou ovšem relativní, protože kouření je závislost a kuřáci také jako závislí jednají. Spousta z nich by byla prudkým zdražení jistě motivovaná, ale pouze realita by ukázala, zda by opravdu přestali kouřit. Tento fakt potvrzuje i odpověď na poslední otázku, kde 45 % dotazovaných odpovědělo, že v případě zdražení krabičky cigaret na 200 Kč by shánělo cigarety na černém trhu, což ovšem nekoresponduje se 73 % lidí, kteří uvedli, že by přestali kouřit. Je třeba vzít v úvahu, že aktuální nálada, rodinná situace, ale třeba i denní hodina vyplňování mohla výrazně ovlivnit odpovědi dotazovaného. V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že tento průzkum je orientační a byl proveden pouze jako podklad pro ověření některých výše uvedených tvrzení. Nejedná se o stěžejní část práce.

Spotřeba alkoholu

Tabulka č. 12: Spotřeba alkoholických nápojů v ČR

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
lihoviny [litry/osobu]	7,8	8,0	8,2	8,1	8,2	7,0	6,9	6,7
pivo [litry/osobu]	163,5	159,1	159,1	156,6	150,7	144,43	142,47	148,6
víno [litry/osobu]	16,8	17,2	18,5	18,5	18,7	19,4	19,4	19,8
celkem [litry/osobu]	188,1	184,3	185,8	183,2	177,6	170,9	168,82	175,2

Zdroj: Český statistický úřad

Český statistický úřad dále poskytuje i informace o spotřebě alkoholických nápojů v podobě prodaných litrů alkoholu na osobu za rok. I v tomto případě je vhodné mluvit o teoretickém údaji, a to nejen vlivem Schengenského prostoru. Methanolová aféra z roku 2012 poukázala na velké množství lihovin, které se prodávají na černém trhu. Právě tato situace pravděpodobně zapříčinila nižší spotřebu lihovin a zároveň vyšší spotřebu piva, která do té doby klesala. Další neméně důležitý fakt je množství domácích „pálenek“ i vín pro vlastní užití, která jsou na území ČR vyráběny.

4.2.4. Vývoj spotřebitelských cen

Vývoj cen cigaret

Tabulka č. 13: Vývoj spotřebitelských cen cigaret v ČR

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sparta [Kč/20 ks]	46	46	59	69	70	74	75	77
Petra [Kč/20 ks]	44	44	57	65	66	69	72	74

Zdroj: Český statistický úřad, Miroslav (2013)

Pro účely porovnání byly vybrány dvě značky, konkrétně Petra a Sparta. Na začátku sledované řady byl rozdíl mezi cenou krabičky těchto značek pouze 2 Kč, na konci 3 Kč. V roce 2010 byl ovšem rozdíl 5 Kč. Vzhledem k jednotné sazbě lze pozorovat různé zdražování, tedy rozdíl v marži výrobce (případně vyšší náklady na výrobu). Zvyšování cen je pozvolné, kromě roku 2007, kdy cena krabičky cigaret vzrostla o 13 Kč.

Vývoj cen alkoholu

Tabulka č. 14: Vývoj spotřebitelských cen alkoholických nápojů v ČR

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tuzemák [Kč/1 litr]	186,13	185,62	188,93	198,25	201,47	213,25	232,38	221,81
pivo 10° lahvové [Kč/0,5litru]	8,41	8,32	8,74	9,13	9,10	10,05	9,78	10,44
víno bílé [Kč/1 litr]	59,62	55,83	54,53	54,85	57,18	60,26	64,04	64,93

Zdroj: Český statistický úřad

4.2.5. Náklady na zdravotnictví

Náklady na zdravotnictví vlivem spotřeby alkoholických nápojů a cigaret nejsou snadno dohledatelné. Někteří mohou své studie záměrně zkreslovat, jiní nemají potřebný přístup k relevantním informacím a datům. V neposlední řadě záleží na tom, které náklady jsou do jednotlivých studií započítávány, zda pouze přímé náklady na zdravotnictví, či náklady ne přímo spojitelné s kouřením a pitím alkoholu jako jsou požáry či dopravní nehody. V neposlední řadě by měl být vzat v potaz ušlý zisk vlivem větší nemocnosti.

Náklady vyvolané spotřebou cigaret

Nejnižší odhad nákladů na zdravotnictví vlivem spotřeby tabákových výrobků uvádí Sojka (2011), který popisuje rozhovor s bývalým ministrem zdravotnictví Hegerem. Ten si nechal vypracovat studii, která uvádí, že na léčení nemocí kuřáků se ročně spotřebuje z veřejného zdravotního pojištění asi 6 mld. Kč. Tato studie ovšem nebyla nikdy zveřejněna.

Přímé náklady na zdravotnictví vlivem tabáku dosáhly dle Zábranského (2011) za rok 2007 téměř 8,607 mld. Kč. Celkové náklady, do kterých jsou započítány například i administrativní náklady pojišťoven, náklady na úmrtnost či náklady hasičských sborů, jsou však 33,123 mld. Kč.

Podle Lazareviče (2012) existuje mnoha studií, které se snaží odhadnout náklady na léčbu kuřáků. Podle těchto studií se mají náklady pohybovat mezi 40 – 80 mld. Kč ročně.

Nejvyšší odhad nákladů na léčbu kuřáků uvádí Dlouhá (2011), která cituje doktorku Králíkovou³: „*Světová banka odhadla škody způsobené tabákem v ČR na částku 80 až 100 miliard ročně. Více lidí umírá kvůli kouření možná překvapivě na nemoci srdce a cév než na rakovinu plic.*“ (Dlouhá, 2011) Tento názor zastává i Rossová (2011), která tvrdí, že dle Evropské studie z roku 2000 kouření stojí ČR asi 77-103 mld. Kč za rok.

³ Doc. MUDr. Eva Králíková, CSc. vede Centrum pro závislé na tabáku III. interní kliniky 1. LF UK a VFN v Praze, je předsedkyní Společnosti pro léčbu závislosti na tabáku. Její specializací je epidemiologie, prevence a léčba závislosti na tabáku. (www.kurakovaplice.cz)

Habrová a Hrubá (2007) publikovaly studii z roku 2003, ve které upozorňují, že se jednalo o poslední rok, ve kterém byla k dispozici data potřebná pro analýzu příjmů a výdajů, které souvisejí s kuřáctvím.

Tabulka č. 15: Ztráta pro stát vlivem kouření pro rok 2003

druh ztráty	ztráta [mld. Kč]
náklady na zdravotnictví	18,148
nemocenské dávky, invalidní důchody	9,784
vdovské a vdovecké důchody, sirotčí důchody	14,234
snížení HDP (úmrtnost, nemocnost), ušlé daně z příjmu (úmrtnost, nemocnost)	21,609
škody způsobené požáry, snížení HDP a ušlé daně z příjmu vlivem požárů	0,070
celkové ztráty	63,845

Zdroj: Habrová, Hrubá (2007)

Jak lze vidět, samotné náklady na zdravotnictví jsou výrazně nižší, než celkové ztráty pro stát způsobené kouřením. Je tedy otázka, zda jsou výše uvedené odhady směřovány jako náklady čistě na zdravotnictví či celkové. Je evidentní, že odhady pánů Hegera a Zábranského jsou nižší, než představuje tato studie.

Zajímavý příklad uvádí Opočenský (2012), který píše o 15ti letém protikuřáckém programu v Kalifornii, který sice stál 1,4 miliard dolarů, ale na nákladech na zdravotnictví ušetřil 86 miliard dolarů. Stát navíc díky neprodaným krabičkám cigaret přišel „pouze“ o 3,1 miliard dolarů.

Náklady na léčbu závislosti na cigaretách

Poutavou studií vydali Králíková a kol. (2014), která se týká center pro závislé na tabáku v ČR pro rok 2012. Z celkového počtu 37 center vybrali pro konkrétní analýzu Centrum pro závislé na tabáku III. interní kliniky 1. LF UK a VFN, protože se jedná o jediné centrum, které pracuje plnou pracovní dobu pouze pro kuřáky.

Z analýzy (viz. příloha č. 2) vyplývá, že náklady na léčbu jednoho pacienta v roce 2012 činily 3 792 Kč, úspěšnost pak byla 38 %.⁴

Náklady vyvolané spotřebou alkoholu

Nechanská (2013) vydala studii v rámci Ústavu zdravotních informací a statistiky, která sleduje náklady zdravotních pojišťoven na léčbu duševních poruch a poruch chování uživatelů alkoholu. V této studii jsou uvedeny nejen přímo identifikovatelné náklady (vykázané na léčbu v souvislosti s diagnózou) ale i neidentifikovatelné (bez vazby na diagnózu – odhadnuté). Do nákladů jsou zahrnuty výdaje na: léčebnou péči, rehabilitační péči, dlouhodobou péči, podpůrné služby (laboratoře apod.), léky i prevenci. Tato čísla jsou ovšem diskutabilní vzhledem k faktu, že spousta nemocí vyvolaných spotřebou těchto látek nemusí být přímo s její konzumací spojována.

Jak upozorňují Nešpor a Csémy (2007), do výzkumů by bylo potřeba zahrnout i další náklady spojené například s vyšší nemocností v rodinách, kde se vyskytuje závislost na alkoholu. V neposlední řadě je třeba přihlídnout i k faktu, že pití alkoholu u mladistvých snižuje pravděpodobnost, že dospívající dokončí proces vzdělávání (ať už středoškolské, tak vysokoškolské). Tito lidé pak mívají nižší výdělků, lze tedy mluvit o ekonomických škodách. I z těchto důvodů je problematické určit přesné hodnoty nákladů na zdravotnictví.

⁴ Úspěšně vyléčení pacienti = ti, co přijdou cca po 12 měsících na poslední kontrolu a mají negativní hodnoty CO (oxidu uhelnatého).

Tabulka č. 16: Náklady na zdravotnictví vlivem spotřeby alkoholických nápojů v ČR

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
náklady [mld. Kč]	1,032	1,054	1,214	1,173	1,110	1,124

Zdroj: ÚZIS – Nechanská 2013 (viz. příloha č. 3)

Jak lze vidět, náklady mají mezi lety 2007 a 2009 zvyšující se tendenci, konkrétně vzrostly z 1,032 mld. Kč na 1,214 mld. Kč. Následně lze až do roku 2011 vidět pokles na 1,110 mld. Kč, v roce 2012 pak náklady lehce stouply na 1,124 mld. Kč, což je více než v roce 2007, ale méně, než v roce 2009.

Dle Zábranského (2011) dosáhly ovšem přímé zdravotní náklady ze zdravotního pojištění související s alkoholem (za rok 2007) 2,639 mld. Kč, z toho náklady na léčbu duševních poruch a poruch chování, neuropsychiatrii a alkoholovou psychózu způsobenou požíváním alkoholu 0,969 mld. Kč, což nelze porovnat s výzkumem Nechanské (2013). V celkové míře pak udává náklady 16,355 mld. Kč ročně, a to nejen jako přímé náklady na léčbu závislosti a na vymáhání práva (kriminalita), ale i nepřímé náklady, například nemocenská či škody v souvislosti s dopravními nehodami.

4.3. Srovnání nákladů a výnosů

4.3.1. Cigarety

Vzhledem k absenci relevantních údajů o nákladech na léčbu nemocí způsobených kouřením budou pro studii použita data nákladů na léčení závislosti kuřáků.

Z výše uvedených údajů lze vytvořit na základě expertního odhadu čistě teoretický model, ve kterém je hlavní předpoklad, že by stát v rámci protikuřácké kampaně zaplatil léčbu všem kuřákům, kteří o to stojí.

Počet kuřáků v ČR.....	2,3 mil. lidí (viz. 3.4.2.)
Počet kuřáků, kteří chtějí přestat.....	1,6 mil. lidí (viz. 3.4.2.)
Spotřeba cigaret (2012).....	1 947 ks/osobu (viz. 4.2.3.)
Náklady na léčbu závislosti kuřáka (2012).....	3 792 Kč/osobu (viz. 4.2.5.)
Úspěšnost léčby závislých na tabáku.....	38 % (viz. 4.2.5.)
Cena 1 krabičky cigaret Sparta (2012).....	77 Kč (viz. 4.2.4.)
Spotřební daň odvedená z 1 krabičky cigaret Sparta (2012)	42 Kč (viz. 4.4.)
Spotřební daně vybrané z tabáku (2012).....	47 mld. Kč (viz. 4.2.2.)
Ztráta pro stát vlivem kouření (2003)	63,845 mld. Kč (viz. 4.2.5.)

Teoretické předpoklady:

- Spotřeba cigaret v roce 2013 je stejná, jako v roce 2012.
- Úspěšnost léčby závislých na tabáku zůstává 38 %.
- Všechny náklady na léčbu závislosti jsou variabilní, cena na léčbu 1 kuřáka tedy zůstává stejná (fixní náklady se nerozpočítávají).
- Cena 1 krabičky cigaret i spotřební daň z ní zůstávají v roce 2013 stejné jako v roce 2012.
- Od roku 2003 jsou celkové náklady na nemoci způsobené kouřením stále na stejné úrovni.

- 1) V případě, že by se rozhodlo začít léčbu všech 1,6 mil. lidí, kteří chtějí přestat kouřit:
 $1\,600\,000 \times 3\,792 = 6\,067\,200\,000$
 - Pokud by stát tuto léčbu hradil, zaplatil by 6,0627 mld. Kč.

- 2) Úspěšnost léčby by zůstala na úrovni 38 %:
 $38\% \text{ z } 1\,600\,000 = 608\,000$
 - Počet vyléčených kuřáků by byl 608 000.

- 3) Snížil by se počet vykouřených cigaret:
 $608\,000 \times 1\,947 = 1\,183\,776\,000 / 20 = 59\,188\,800$
 - Vykouřilo by se o 59 188 800 krabiček ročně méně.

- 4) Pokud by všichni kouřili cigarety Sparta:
 $59\,188\,800 \times 42 = 2\,485\,929\,600 \text{ Kč}$
 $47\,000\,000\,000 - 2\,485\,929\,600 = 44\,514\,070\,400 \text{ Kč}$
 - Ze spotřebních daní by se vybralo 44,514070 4 mld. Kč.

Pokud by byly náklady na léčbu závislosti na cigaretách 6,0627 mld. Kč a počítalo by se se ztrátou 2,4859296 mld. Kč na spotřební dani, celkové snížení rozpočtu by bylo 8,5486296 mld. Kč. Na spotřební dani z cigaret by se v tomto případě vybralo 44,5 mld. Kč.

Nyní budou tyto hodnoty aplikovány na příklad z Kalifornie. Po 15ti letém protikuřáckém programu, který stál 1,4 mld. dolarů, se na nákladech na zdravotnictví ušetřilo 86 mld. dolarů, tedy více jak šedesátinásobek. Pokud by se na české poměry aplikoval jako expertní odhad pesimistický scénář [50%] – ušetření pouze třicetinásobku nákladů, vypadalo by to takto:

Teoretická východiska:

Náklady na protidrogovou prevenci se pohybují okolo 6 mld. Kč ročně. Pokud by se 50 % z těchto nákladů přesunulo na prevenci proti kouření, bylo by možné pracovat s konkrétní jednorázovou investicí takto:

- náklady na léčbu závislosti: 6,1 mld. Kč,
- ostatní náklady na prevenci: 3 mld. Kč.

Teoretický závěr:

Celková jednorázová investice do protikuřácké kampaně by byla 9,1 mld. Kč, což je 19,4% z celkové sumy vybrané na spotřebních daních v roce 2012. Pokud by byla dodržena hlavní myšlenka zavedení spotřebních daní, tedy záměrné zatěžování výrobků ze zdravotních a ekologických důvodů, je odvod části z vybraných prostředků na prevenci víc než logický.

Pokud by se každý další rok dávala na protikuřáckou kampaň 1 mld. Kč, tak při aplikaci příkladu z Kalifornie (pesimistického scénáře) je možno po patnácti letech dosáhnout ušetření 693 mld. Kč.

$$9,1 + (14 \times 1) = 23,1 \text{ mld. Kč}$$

$$23,1 \times 30 = 693 \text{ mld. Kč}$$

Je třeba zdůraznit, že tato suma je analogická s částkou ztráty pro stát vlivem kouření (viz. 4.2.5) na necelých 11 let.

4.3.2. Alkohol

Tato část je věnovaná porovnání výnosů ze spotřebních daní z prodeje alkoholických nápojů a nákladů na zdravotnictví vlivem spotřeby této komodity. V tomto případě jsou základní data k dispozici, nicméně i zde jsou zřetelné určité komplikace. Hlavním problémem je, že jsou k dispozici pouze podkladová data nákladů zdravotních pojišťoven, do kterých nejsou započítány náklady v širším slova smyslu, jako jsou náklady na kriminalitu či škody v souvislosti s dopravními nehodami (viz. 4.2.5.).

Tato část práce je rozdělena do dvou etap. V první části bude zjištěno, zda spotřeba alkoholu ovlivňuje náklady na zdravotnictví. Pokud bude zjištěna závislost a hodnocení kvality modelu bude odpovídající, sestaví se rovnice, která ukáže, jak konkrétně spotřeba alkoholu v jednotlivých letech ovlivňuje celkové náklady na zdravotnictví, tedy:

$$Y_N = \alpha + \beta \text{ spotřeba}_t + \beta \text{ spotřeba}_{(t-1)} + \dots + \beta \text{ spotřeba}_{(t-5)}$$

Ve druhé části budou komparovány náklady na zdravotnictví a výnosy ze spotřebních daní v jednotlivých letech.

a) Spotřeba alkoholu a náklady na zdravotnictví

Sestavení rovnice

Nejprve bude za pomoci softwaru Gretl zjištěno, zda lze odhadnou výši vlivu spotřeby alkoholických nápojů na zdravotnictví. Z nashromážděných dat bude sestavena regresní rovnice. Do modelu je zahrnuta druhá mocnina vzhledem k předpokladu nelineárního průběhu funkce.

$$\text{náklady}_t = \alpha + \beta_1 \text{spotřeba}_t + \beta_2 \text{spotřeba}_t^2 + u_t$$

kde:

náklady_t náklady na zdravotnictví vlivem spotřeby alkoholických nápojů (mld. Kč)

spotřeba_t spotřeba alkoholických nápojů (litry)

spotřeba_t^2 druhá mocnina spotřeby alkoholických nápojů (litry)

u_t náhodná složka modelu

Odhad modelu

K analýze byla použita metoda nejmenších čtverců (MNČ). Odhad byl proveden pomocí softwaru Gretl.

Tabulka č. 17: Podkladová data Gretl – alkohol (náklady/spotřeba)

náklady_zdravotnictví (mld. Kč)	spotřeba_alkoholu (litry)
1,032	185,80
1,054	183,20
1,214	177,60
1,173	170,90
1,110	168,82
1,124	175,20

Zdroj: Vlastní zpracování – viz. 4.2.5. a 4.2.3.

Model č. 1: OLS, za použití porovnání 2007-2012 (T=6)
 Závislá proměnná: náklady_zdravotnictví

	Koeficient	Směr. chyba	t-podíl	p-hodnota
Const	-39,7383	21,0722	-1,886	0,1558
spotřeba_alkohol	0,467426	0,237852	1,965	0,1441
sq_spotřeba_alkohol	-0,00133515	0,000670502	-1,991	0,1405

Zdroj: software Gretl

Koeficient determinace: 0,722549

P-hodnota (F): 0,146143

Z výstupu lze odvodit odhadnutou rovnici:

$$\text{výnos}_t = -39,7383 + 0,467426 \text{ spotřeba}_t - 0,00134 \text{ spotřeba}_t^2$$

Hodnocení kvality modelu

Statistické hodnocení modelu

Nejprve jsou stanoveny hypotézy, následně je ověřena statistická významnost.

H₀: parametr modelu je statisticky nevýznamný

H₁: alternativní hypotéza – parametr modelu je statisticky významný

* Parametr „spotřeba_alkoholu“:

p-hodnota = 0,1441 > hladina významnosti 0,05

Na 5 % hladině významnosti je zamítnuta hypotéza H₀, proměnná „spotřeba_alkoholu“ je tedy statisticky nevýznamná.

* Parametr „spotřeba_alkoholu²“:

p-hodnota = 0,1405 > hladina významnosti 0,05

Na 5 % hladině významnosti je zamítnuta hypotéza H₀, proměnná „spotřeba_alkoholu²“ je tedy statisticky nevýznamná.

* Významnost celého modelu lze určit pomocí p-hodnoty F-testu:

p-hodnota (F) = 0,146143 > hladina významnosti 0,05

Na 5 % hladině významnosti je zamítnuta hypotéza H_1 , celý model je tedy statisticky nevýznamný.

Model není významný. Pro zjištění kvality modelu je využit koeficient determinace:

* $R^2 = 0,722549$

Model vysvětluje přibližně 72 % variability vysvětlované proměnné.

Ze statistického pohledu se model nezdá být vhodný. Nelze tedy sestavit rovnici vypovídající o vlivu spotřeby alkoholu na náklady. Tento výsledek ale poukazuje právě na neprůkaznost závislosti daných proměnných, a to pravděpodobně ze dvou důvodů. První je krátká časová řada. V případě, že by časová řada byla delší, bylo by možné model zpozdit a získat tak přehled o tom, zda má spotřeba alkoholu v minulých letech vliv na náklady na zdravotnictví v letech následujících. Druhý důvod lze spatřit v rozložení konzumentů alkoholu (příkladem z roku 2012, viz. 3.4.2.), kde jsou jako pravděpodobně závislí uvedeni pouze 4,8 % a jako konzumenti s vysokým rizikem 16 %. Předpokládá se, že těchto necelých 21 % spotřebitelů má vyšší pravděpodobnost následného léčení a s tím souvisejících nákladů na léčení, u zbylých konzumentů tato dispozice není tak zjevná.

b) Výnosy ze spotřebních daní a náklady na zdravotnictví

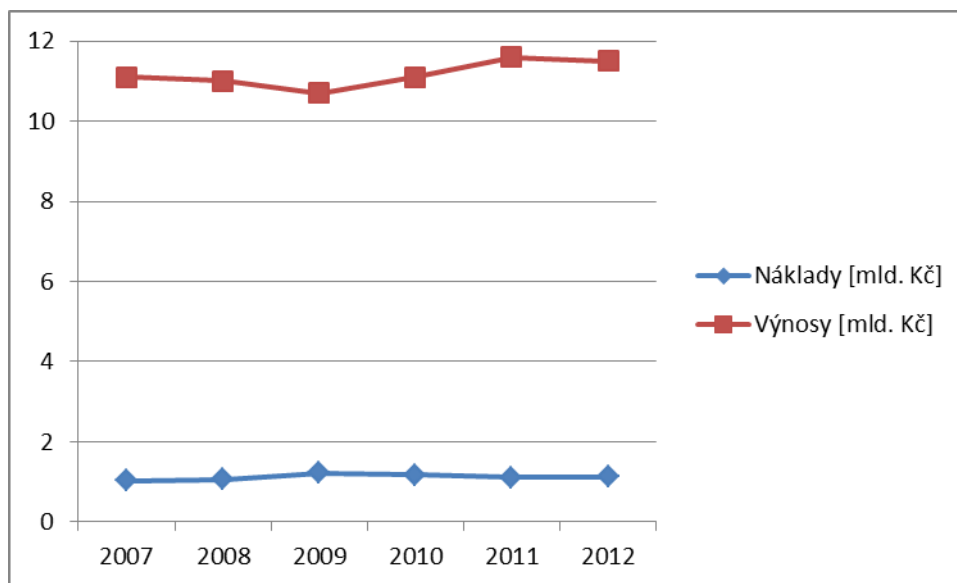
Vzhledem ke zjištění nesouvisející spotřeby alkoholu s náklady na zdravotnictví je cílem této části pouze porovnat, zda stát vydělává či prodělává na konzumentech alkoholu. Je třeba zdůraznit, že jediné relevantní údaje o této problematice jsou informace zdravotních pojišťoven na léčbu duševních poruch a poruch chování uživatelů alkoholu.

Tabulka č. 18: Podkladová data – alkohol (náklady/výnosy)

	Náklady [mld. Kč]	Výnosy [mld. Kč]
2007	1,032	11,1
2008	1,054	11,0
2009	1,214	10,7
2010	1,173	11,1
2011	1,110	11,6
2012	1,124	11,5

Zdroj: Vlastní zpracování – viz. 4.2.5. a 4.2.2.

Graf č. 5: Výnosy ze spotřební daně z alkoholů a náklady na zdravotnictví

Zdroj: Vlastní zpracování

Výnosy ze spotřebních daní jsou zhruba desetinásobně vyšší než náklady na zdravotnictví. V tomto případě lze jednoznačně říci, že výnosy pokrývají náklady, stát tedy na konzumentech alkoholu vydělává. Pokud by se ovšem mluvilo o výše uvedeném odhadu 16 mld. Kč (viz. 4.2.5.), stát by na léčbu výrazně doplácel.

4.4. Aplikace Lafferovy křivky

Z nashromážděných údajů je sestavena Lafferova křivka, která odhalí optimální cenu krabičky cigaret, při které bude dosaženo maximálních daňových výnosů. Předpoklad je takový, že od tohoto bodu budou nižší výnosy do státního rozpočtu, protože lidé budou spotřebovávat menší množství komodity.

Jak již bylo uvedeno v literární rešerši (viz. 3.6.) Lafferova křivka je vytvořena pomocí sazby daně (snižující, respektive zvyšující) a výnosů z nich. Postupným zvyšováním ceny krabičky cigaret vlivem zvyšování spotřební daně by měl stoupat i procentuální poměr spotřební daně ku ceně krabičky, tedy procentuální nahrazení „sazby daně“.

Tabulka č. 19: Procentuální nahrazení „sazby daně“ [cena krabičky/spotřební daň]

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sparta [Kč/20 ks]	46	46	59	69	70	74	75	77
spotřební daň [Kč]	22,6	27,2	32,8	38,4	38,4	40,2	40,2	42
sazba daně [%]	49,13	59,13	55,59	55,62	54,86	54,32	53,6	54,55

Zdroj: Vlastní zpracování

Původní teze byla vyvrácena. Jak lze vidět, s postupným zvyšováním ceny cigaret a spotřební daně zvyšovali cenu i prodejci cigaret. Často čtené články v novinách typu „Ceny cigaret porostou vlivem zvýšení spotřební daně“ nejsou úplně přesné, dokonce v roce 2011 byla tato hodnota nejnižší od roku 2006. Je tedy evidentní, že dané hodnoty se pro výzkum Lafferovy křivky nehodí. Pro sestavení rovnice budou použity rostoucí hodnoty odvodu ze spotřební daně v Kč. Tento model bude tedy vytvořen pouze jako informativní a hodnoty z něj vyplývající nelze považovat za zcela relevantní.

Sestavení rovnice

Nejprve je sestavena rovnice, která je odhadem Lafferovy křivky. Vzhledem k tvaru křivky (parabola) je zvolen kvadratický model. Dá se předpokládat, že výnosy nereagují na daň se zpožděním, proto je použita vysvětlující proměnná sazba t . Pravděpodobně bude ovšem znát lehké zpoždění vlivem doprodeje starých cigaret s nižší sazbou. Přesná doba zpoždění nejde určit, ale předpokládá se, že zpoždění 1 roku by nebylo ideální. Odhad modelu je proveden pomocí softwaru Gretl. Model je zvolen zjednodušeně – bere v úvahu pouze vliv zvyšující se sazby daně, respektive danou část z ceny krabičky, která odpovídá spotřební dani.

$$\text{výnos}_t = \alpha + \beta_1 \text{daň}_t + \beta_2 \text{daň}_t^2 + u_t$$

kde:

výnos_t výnos ze spotřební daně z cigaret v roce t (Kč)

daň_t hodnota spotřební daně z 1 krabičky cigaret v roce t (Kč)

daň_t^2 druhá mocnina hodnoty spotřební daně z 1 krabičky cigaret v roce t (Kč)

u_t náhodná složka modelu

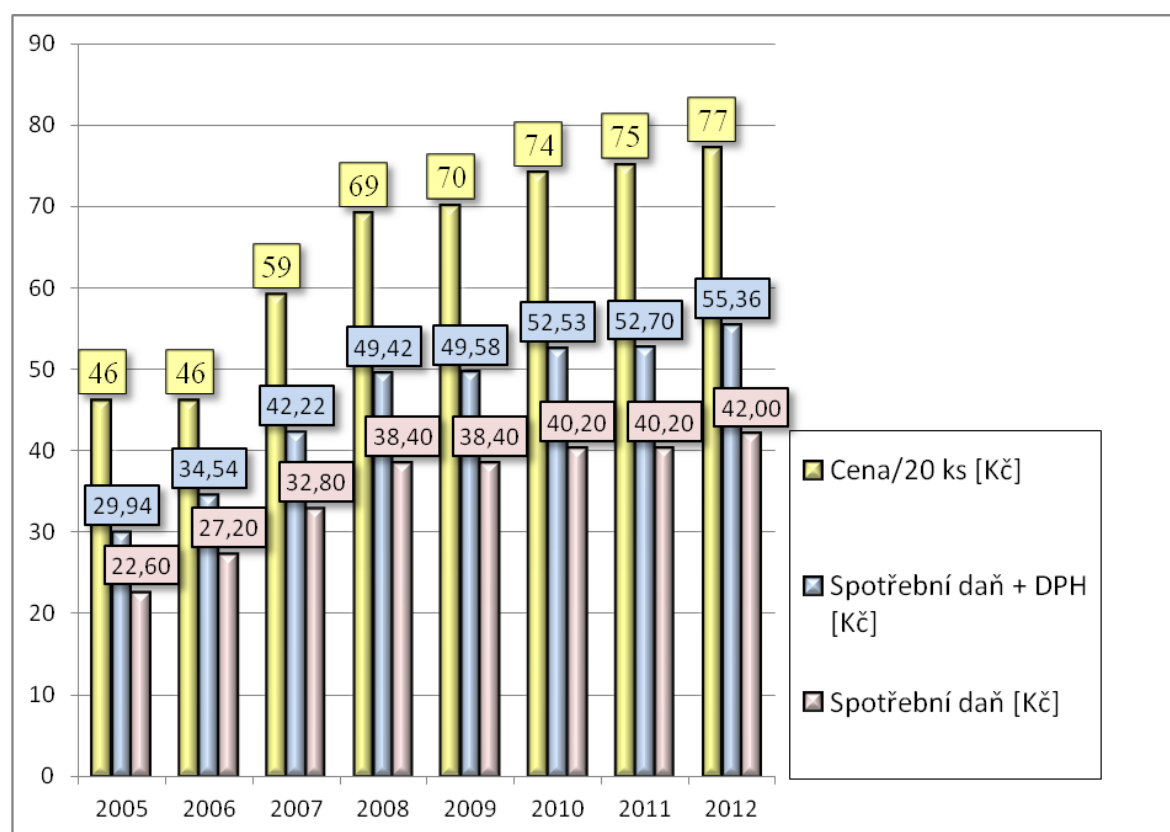
Rovnice vystihuje závislost výnosu ze spotřebních daní z tabáku v roce t na sazbě daně, respektive na konkrétní hodnotě, která je odváděna z ceny krabičky cigaret. Do této hodnoty není tedy započítaná hodnota DPH. Druhá mocnina je použita vzhledem k předpokladu nelineárního průběhu funkce.

Tabulka č. 20: Cigarety Sparta – odvod ze spotřební daně

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
cena/20ks [Kč]	46	46	59	69	70	74	75	77
spotřební daň [Kč]	22,6	27,2	32,8	38,4	38,4	40,2	40,2	42

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf č. 6: DPH a spotřební daň z jedné krabičky cigaret Sparta v letech 2005 – 2012 [Kč]

Zdroj: Vlastní zpracování

Odhad modelu

K analýze byla použita metoda nejmenších čtverců (MNČ). Odhad byl proveden pomocí softwaru Gretl.

Tabulka č. 21: Podkladová data Gretl – tabák (spotřební daň/výnosy)

rok	spotřební_daň(Kč)	výnosy (mld. Kč)
2005	22,6	25,4
2006	27,2	32,2
2007	32,8	47
2008	38,4	37,5
2009	38,4	37,7
2010	40,2	42,5
2011	40,2	45
2012	42,0	47

Zdroj: Vlastní zpracování – viz. 4.2.2.

Model č. 2: OLS, za použití porovnání 2005-2012 (T=9)

Závislá proměnná: výnosy_mld_Kč

	<i>Koeficient</i>	<i>Směr. chyba</i>	<i>t-podíl</i>	<i>p-hodnota</i>
Const	-46,7243	59,2195	-0,7890	0,4659
daň_1	4,46019	3,79381	1,176	0,2927
sq_daň_1	-0,0553745	0,0583213	-0,9495	0,3860

Zdroj: software Gretl

Koeficient determinace: 0,688511

P-hodnota (F): 0,054151

Z výstupu lze odvodit odhadnutou rovnici:

$$\text{výnos}_t = -46,7243 + 4,46019 \text{ daň}_t - 0,0554 \text{ daň}_t^2$$

Hodnocení kvality modelu

Statistické hodnocení modelu

Nejprve jsou stanoveny hypotézy, následně je ověřena statistická významnost.

H_0 : parametr modelu je statisticky nevýznamný

H_1 : alternativní hypotéza – parametr modelu je statisticky významný

* Parametr „daň“:

p-hodnota = 0,2927 > hladina významnosti 0,05

Na 5 % hladině významnosti je zamítnuta hypotéza H_0 , proměnná „daň“ je tedy statisticky nevýznamná.

* Parametr „daň²“:

p-hodnota = 0,3860 > hladina významnosti 0,05

Na 5 % hladině významnosti je zamítnuta hypotéza H_0 , proměnná „daň²“ je tedy statisticky nevýznamná.

* Významnost celého modelu lze určit pomocí p-hodnoty F-testu:

p-hodnota (F) = 0,054151 > hladina významnosti 0,05

Na 5 % hladině významnosti je zamítnuta hypotéza H_0 , celý model je tedy statisticky nevýznamný.

Model není významný. Pro zjištění kvality modelu je využit koeficient determinace:

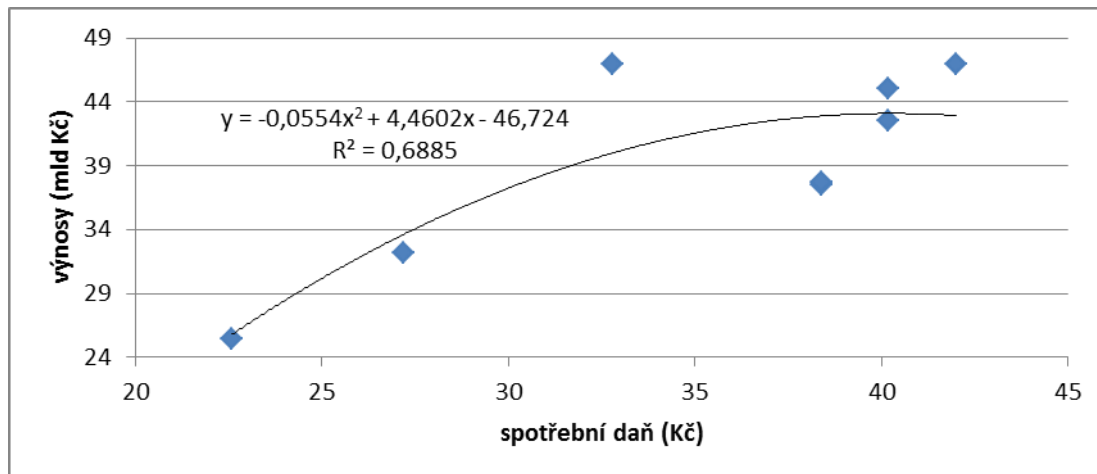
* $R^2 = 0,688511$

Model vysvětluje přibližně 69 % variability vysvětlované proměnné.

Ze statistického pohledu se tedy model nezdá být vhodný.

Lafferova křivka pro spotřební daň u cigaret

Graf č. 7: Odhad Lafferovy křivky

Zdroj: Vlastní zpracování

Odhadem modelu byla získána regresní rovnice, která představuje rovnici Lafferovy křivky pro spotřební daň u cigaret v České republice pro roky 2005 – 2012. Model je ve tvaru: $\text{výnos}_t = -46,7243 + 4,46019 \text{ daň}_t - 0,0554 \text{ daň}_t^2$

Z dané rovnice lze vypočítat Lafferův bod 40,25 Kč, což je hodnota spotřební daně, která by měla být odváděna do státního rozpočtu z jedné krabičky cigaret, aby byly příjmy pro stát nejvyšší.

V letech 2010 a 2011 byla spotřební daň z jedné krabičky sledované značky ve výši 40,20 Kč. Od této hranice, tedy od roku 2012, by mělo do státního rozpočtu plynout méně peněz, což ovšem nekoresponduje s údaji Celní správy ČR. V roce 2010 bylo vybráno 42,5 mld. Kč, v roce 2011 to bylo již 45 mld. Kč a v roce 2012 dokonce 47 mld. Kč. Výnosy tedy i nadále stoupají a to i přesto, že spotřební daň již přesáhla Lafferův bod.

5. Zhodnocení výsledků a diskuse

Největším problémem v samotném zhodnocení výnosu ze spotřebních daní v kontextu nákladů na zdravotnictví v důsledku spotřeby zdaněných komodit je dostupnost dat, konkrétně nákladů na zdravotnictví. Vzhledem k tomu, že se jedná o závažné téma, mělo by být této problematice věnováno více pozornosti.

5.1. Zhodnocení hypotéz

Úvodem je třeba zdůraznit, že dané hypotézy spolu úzce souvisí. Výše uvedená data a jejich analýzy slouží jako podklad k jejich potvrzení či vyvrácení.

H1 : Zvyšování spotřební daně na alkohol a cigarety přináší více peněz do státního rozpočtu.

I přes postupné snižování spotřeby cigaret přináší zvyšování spotřební daně více peněz do státního rozpočtu. Pouze při radikálním zvýšení v roce 2008 došlo ke snížení výnosů, které během dalších let opět rostly. Hypotéza je tedy potvrzena pouze při postupném zvyšování daně. Pokud jsou cigarety zdraženy výrazněji, do státního rozpočtu plyne méně peněz. Za pomoci Lafferovy křivky byl spočítán Lafferův bod, který byl stanoven na hodnotě 40,25 Kč. Tato hranice již byla překročena a přesto výnosy stále stoupají. Je tedy evidentní, že tato křivka na spotřební daně zcela aplikovat nejde. Teoreticky by z ní měla vyplynout jakási hranice, od které další zvyšování daně povede k nižším příjmům, respektive ke snižování spotřeby. Z lidského pohledu by se jednalo o zcela pozitivní jev, oproti tomu z politického hlediska se jedná v krátkodobém horizontu o negativní jev z důvodu snížení financí do státního rozpočtu.

Oproti tomu spotřební daň u alkoholu, konkrétně u lihu a piva, byla ve sledovaném období zvýšena pouze v roce 2010. Výnosy ale mají kolísavý charakter, nelze tedy tuto hypotézu potvrdit.

H2 : Zvyšování spotřební daně způsobuje snižování spotřeby daných komodit.

Tabákové výrobky jsou zatíženy pravidelně se zvyšující spotřební daní, které odpovídá postupné snižování spotřeby od roku 2008. Právě tento rok lze pozorovat nejradikálnější zvýšení daně a zároveň největší snížení spotřeby. Hypotéza je z tohoto pohledu potvrzena. Zároveň byla vytvořena anketa, jejíž výsledky poukazují na teoretickou možnost výrazného snížení spotřeby v případě radikálnějšího zvýšení spotřební daně. Současně ovšem připouští možné výkyvy způsobené samotnou závislostí – tedy faktem, že nikotin je droga a kuřáci se jako závislí chovají a přemýšlejí.

Zvýšení spotřební daně na líh a pivo v roce 2010 vedlo k výraznému poklesu spotřeby těchto komodit. Právě od tohoto roku je znatelný lehký nárůst spotřeby vína, u kterého nedošlo k navýšení spotřební daně. Víno zde tedy funguje jako substitut. Hypotéza je potvrzena.

H3 : Náklady na léčbu kuřáků a poživatelů alkoholu klesají v důsledku snižování spotřeby.

Vzhledem k absenci relevantních dat nelze tuto hypotézu v případě cigaret potvrdit ani vyvrátit. Existuje několik studií, ovšem jejich jednotlivé výpočty se liší. Je evidentní, že tyto studie jsou zpracovány tak, aby výsledky vyhovovaly zadavateli. Provedeným výpočtem teoretické modelové situace byla zjištěna možnost snížení nákladů právě vlivem snížení spotřeby cigaret, která by nastala po investici do protikuřácké kampaně. Tuto hypotézu ovšem nelze potvrdit, dokud nebude k dispozici více údajů a dat.

Další výše uvedená studie prokázala na neprůkaznost závislosti mezi spotřebou alkoholu a náklady na zdravotnictví vlivem jeho spotřeby. V tomto případě nelze hypotézu potvrdit.

Po prozkoumání jednotlivých hypotéz a následného porovnání výsledků stále není možné odpovědět na otázku, zda jsou výnosy ze spotřebních daní, konkrétně z alkoholických a tabákových výrobků, vyšší než náklady na zdravotnictví vlivem spotřeby těchto komodit.

Důvodů je několik. Primárně chybí potřebná data. Tato data buď k dispozici vůbec nejsou, nebo jsou záměrně zkreslená. Z dlouhodobého hlediska by se státu evidentně vyplatilo eliminovat množství kuřáků a zhruba 21 % nejproblémovějších spotřebitelů alkoholu, protože náklady na jejich léčení by byly pravděpodobně s určitým časovým zpožděním také sníženy. Žádná současná vláda ale radikálně spotřební daně zvyšovat nebude, protože by krátkodobě přišla o finance. V případě kouření je jedním z argumentů tvrzení, že dospělý člověk kouří dobrovolně. Pokud se vezme v úvahu závislost na nikotinu, nelze mluvit o dobrovolnosti. Velká část kuřáků začala kouřit ještě v době před dovršením 18 let, tedy jako děti. Po dovršení dospělosti již spousta z nich byla závislá – ať už fyzicky, či psychicky.

5.2. Diskuse a doporučení

Pokud lze vycházet z minima informací, které jsou k dispozici, jsou náklady na léčbu kuřáků výrazně vyšší, než náklady na léčbu spotřebitelů alkoholu. Velký problém lze vidět v procentuálním rozložení jednotlivých skupin. Kolem 70 % kuřáků chce přestat kouřit, ale přesto se jim to nedaří. Oproti tomu pouze necelých 5 % poživatelů alkoholu jsou pravděpodobně závislí. Cílem tohoto konstatování ovšem není bagatelizování problémů vzniklých požíváním alkoholu, nicméně doporučení budou směřována primárně ke snížení množství kuřáků.

Pokud by se radikálně zvýšila spotřební daň, teoreticky by se snížil paralelně i počet kuřáků. Tento krok by z dlouhodobého hlediska ušetřil státní peníze. Na druhou stranu existuje riziko přesunu prodeje na černý trh, kdy by klesl daňový výnos pro stát, ale zároveň by zůstaly náklady. Pro doporučení jsou využity základní nástroje boje proti kouření, které byly definovány WHO (viz. 3.4.2.), ovšem aplikovány na Českou republiku, a to s ohledem na výše uvedené studie.

Základní nástroje boje proti kouření aplikované na ČR:

- přísné zákony omezující kouření v uzavřených prostorách

V současné době je projednávána možnost zákazu kouření v restauracích. V případě zákazu by se primárně minimalizovaly zdravotní následky pasivního kouření, sekundárně by měla klesnout spotřeba cigaret.

- zvýšení cen tabákových výrobků

Radikální zvýšení spotřební daně povede ke snížení množství kuřáků a následnému snížení nákladů na jejich léčbu. S tím souvisí i zvýšená kontrola nelegálního prodeje.

- zákaz reklamy

V České republice již platí zákon č. 132/2003 Sb., o regulaci reklamy, který omezuje reklamu na tabákové výrobky. Bylo by vhodné omezit i marketingové akce společností.

- protikuřácká prevence

Noví kuřáci jsou ve většině případů osoby mladší 18 let. Bylo by vhodné rozšířit preventivní akce na školách a snažit se eliminovat nové kuřáky, kteří se stanou závislými dříve, než si mohou výrobky legálně koupit.

- podporování protikuřáckých center

Stát jednorázově zaplatí kuřákům, kteří chtějí přestat kouřit, léčbu v centru pro závislé. Dále pak bude každý rok dávat určitou částku vybranou ze spotřebních daní na prevenci.

- monitorování počtu kuřáků a efektivity boje proti kouření

Právě tento bod je třeba výrazně vylepšit. Monitorovat je nutné nejen kuřáky samotné, jejich léčbu, ale i náklady na ni. V neposlední řadě zpřísnit kontroly prodeje tabákových výrobků osobám mladším 18 let a zvýšit sankce v případě porušení.

Tato doporučení jsou radikální, a pokud by byla všechno dodržena, primárně by pravděpodobně vedla ke snížení spotřeby cigaret, respektive ke snížení příjmů do státní pokladny, sekundárně pak ke snížení nákladů na zdravotnictví. Je třeba se zamyslet, zda jsou důležitější aktuální příjmy do státního rozpočtu a argumenty s nimi spojené, nebo přemýšlet „lidsky“ a snažit se pomoci závislým kuřákům přestat kouřit za pomoci náročnějšího a dočasně dražšího řešení. Ti, kteří nechtějí přestat kouřit, si vždy najdou způsob i finance, jak své touhy uskutečnit, ale nebudou již své okolí kouřem tolik obtěžovat. Potencionální noví kuřáci budou mít náročnější podmínky pro začátek závislosti. Bezpochyby by bylo náročné vymyslet jiné cesty k získání dočasné náhrady za ušlé zisky ze spotřební daně, ale snazší řešení, respektive pohodlnost, zatím stále vítězí.

6. Závěr

Diplomová práce se zabývala porovnáváním výnosů ze spotřebních daní s náklady, které jsou vynaloženy na léčbu spotřebitelů alkoholu a tabákových výrobků. Cílem bylo určit, zda výnosy převyšují, respektive alespoň pokrývají náklady a následně stanovit hranici výnosnosti pro státní pokladnu. Úvodní část této diplomové práce byla zaměřena převážně na shromáždění validních dat, která by mohla být využita při dalším zkoumání. Právě v tomto směru byl zjištěn nejzásadnější problém. Studie zaměřené na náklady na zdravotnictví nejsou pro další zkoumání optimální, a to i přesto, že existence těchto údajů by mohla vést k řadě zajímavých zjištění.

Samotná práce je rozdělena do dvou samostatných celků, konkrétně srovnání nákladů a výnosů z tabákových výrobků a srovnání nákladů a výnosů z alkoholických nápojů. Každá se vlivem špatné dostupnosti dat vyvíjela jiným směrem. Konkrétní analýza vycházela z určených hypotéz, které směřovaly k naplnění daného tématu diplomové práce, tedy ke zhodnocení výnosů ze spotřebních daní v kontextu nákladů na zdravotnictví.

Z důvodů absence nákladů na zdravotnictví vyvolaných spotřebou cigaret nebyl vytvořen model, který by mohl zhodnotit náklady a výnosy. Byly tedy využity údaje o nákladech na léčbu závislosti na cigaretách. Z nich bylo možné vytvořit teoretický model, který prezentuje možnost výrazného ušetření nákladů na zdravotnictví vlivem spotřeby tabáku. Jedná se o návrh protikuřácké kampaně, která dle výpočtů předpokládá ušetření téměř 700 mld. Kč v horizontu patnácti let. Model je podpořen návrhem základních nástrojů boje proti kouření aplikovaném na ČR. Hypotézy totiž potvrdily, že postupné zvyšování daně vede k postupnému navyšování příjmu do státního rozpočtu, ale pouze k minimálnímu snížení spotřeby cigaret. Radikální zvýšení ceny by ovšem mělo vést k radikálnímu snížení spotřeby a tedy k ušetření nákladů na zdravotnictví v delším časovém horizontu. Dále byl spočítán tzv. Lafferův bod, který vypovídá o hodnotě spotřební daně, která by měla být odvedena do státního rozpočtu z jedné krabičky cigaret, aby pro stát byly příjmy nejvyšší, respektive bod, od kterého by měla začít klesat spotřeba. Bod byl spočítán na hodnotě 40,25 Kč. Tato hranice ovšem již byla překročena a přesto výnosy stále rostou. Výsledek prokazuje nefunkčnost této křivky v případě spotřební daně.

Oproti tomu studie u alkoholu vycházela z konkrétnějších nákladů na zdravotnictví, které také nebyly optimální, nicméně za pomoci ekonometrického modelování bylo možno poukázat na neprůkaznost závislosti nákladů na spotřebě alkoholu. Následně byly zhodnoceny samotné výnosy ze spotřební daně s náklady na zdravotnictví. V tomto případě výnosy pokrývají náklady na léčbu spotřebitelů alkoholu zhruba desetinásobně, ovšem pouze v případě nákladů na léčbu duševních poruch a poruch chování.

Česká republika je umístěna ve středu Evropské unie a vzhledem k volnému pohybu osob i zboží je třeba počítat s možností nákupu komodit s nižší sazbou v zahraničí. Bylo by tedy vhodné uvažovat nad radikálním zvyšováním spotřební daně na území celé Evropské unie, respektive globálně. Zde ovšem nastává problém obchodování na černém trhu, který může vést ke snížení výběru daně.

Vzhledem k absenci celkových nákladů na léčbu spotřebitelů alkoholických nápojů a nákladů na léčbu kuřáků nelze určit hranici výnosnosti pro státní pokladnu. Tato práce tedy upozornila na omezené množství studií velice závažného problému, jakým je léčba kuřáků a konzumentů alkoholu. Je pravděpodobné, že validní data již k dispozici jsou, ale nebyla zveřejněna vzhledem k množství peněz, které se v tomto sektoru pohybují. I přes to, že by některé rezolutní kroky mohly v dlouhodobém časovém horizontu snížit náklady na zdravotnictví, krátkodobě by došlo ke snížení příjmů do státního rozpočtu. Tuto situaci ovšem žádná vláda, která má za svůj cíl snížit schodek státního rozpočtu, pravděpodobně nepřipustí. Je tedy otázka, zda je na místě nahlížet na situaci po finanční krátkodobé stránce, nebo z perspektivního dlouhodobého pohledu - humánně, tedy jako společnost, která se snaží být lepší, zdravější a produktivnější.

7. Seznam použitých zdrojů

Knižní:

BRČÁK, Josef a Bohuslav SEKERKA. *Makroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5.

BŘEZINA, Josef. *Daňová teorie a politika*. Praha: ČZU, 2005, 78s. ISBN 80-213-1362-5.

ESCOHOTADO, Antonio a Luděk JANDA. *Stručné dějiny drog*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2003, 173 s. Labyrint (Volvox Globator), sv. 5. ISBN 80-720-7512-8.

KLÍMA, Jan. *Makroekonomie*. 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2006, 141 s. ISBN 80-868-5127-3.

KOLEKTIV AUTORŮ SDRUŽENÍ SANANIM. *Drogy: otázky a odpovědi : [příručka pro rodinné příslušníky a pomáhající profese]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 198 s. Rádci pro zdraví. ISBN 978-807-3672-232.

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 4., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2006, 279 s. ISBN 80-735-7205-2.

MRAVČÍK, Viktor, Kateřina GROHMANNOVÁ, Pavla CHOMYNOVÁ, Vlastimil NEČAS, Lucie GROLMUSOVÁ, Lucia KIŠŠOVÁ, Blanka NECHANSKÁ, Hana FIDISOVÁ, Kamil KALINA, Jiří VOPRAVIL, Lenka KOSTELECKÁ a Lucie JURYSTOVÁ. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2011*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2012. ISBN 978-80-7440-067-4.

NEŠPOR, Karel. *Zůstat střízlivý: praktické návody pro ty, kteří mají problém s alkoholem, a jejich blízké*. Vyd. 1. Brno: Host, 2006, 236 s. ISBN 80-729-4206-9.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: [současné poznatky a perspektivy léčby]*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2007, 170 s. ISBN 978-807-3672-676.

PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. Vyd. 3. Slaný: Melandrium, 2007, 278 s. ISBN 978-80-86175-58-4.

SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS. *Ekonomie: 18. vydání*. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 2010, 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.

ŠULC, Ivo. *Zákon o spotřebních daních: s komentářem k 1.4.2010*. Vyd.3. Olomouc: ANAG s r.o., 2010, 407 s. ISBN 978-80-7263-608-2.

ŠVARCOVÁ, Jena. *Ekonomie: stručný přehled : teorie a praxe aktuálně a v souvislostech*. Zlín: CEED, 2005, 295 s. ISBN 80-903-4331-7.

UEHLINGER, Claude a Marlyse TSCHUI. *Když někdo blízký pije: rady pro rodiny osob závislých na alkoholu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 140 s. ISBN 978-807-3676-100.

VANČUROVÁ, Alena, Lenka LÁCHOVÁ a Jana VÍTKOVÁ. *Daňový systém ČR ... 1.* vyd. V Praze: 1. VOX, 1997-, sv. *Ekonomie (1. VOX)*. ISBN 978-80-86324-86-9.

ZÁBRANSKÝ, Tomáš. *Společenské náklady užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007: zpráva z výzkumu : Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, c2011. 86 s. ISBN 978-80-260-1680-9.

Periodika:

HABROVÁ, Daniela a Drahoslava HRUBÁ. *Ekonomika kuřáctví v ČR. Hygiena 4/2007.* s.110

KOUBOVÁ, K. *Slabá koruna zvedá zájem o padělané cigarety z Česka. Dnes, 8.9. 2014, s. 6A.*

MIROSLAV, P. *Černý trh s tabákem roste. Lidové noviny, 13.11. 2013, s. 15.*

NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Tím nejdražším na alkoholu není zdaleka léčení závislotí. Zpravodaj drogového informačního centra. 7/2007. s.1.*

ROSSOVÁ, H. *Kouření škodí nejen zdraví, ale i ekonomice (státu i občanům). Tempus Medicorum, 9/2011, s.15.*

SOJKA, M. *Tabákostán aneb doba vymknutá z rozumu. Tempus Medicorum, 9/2011, s.14.*

Internetové:

BYSTRĚČAN, Ivo. *Mých posledních 150 000 cigaret* [dokumentární film].

Česká televize, ČR. 2013.

Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10427122043-mych-poslednich-150-000-cigaret/31229434019/video/>

DLOUHÁ, Petra. *Kuřáci se státu vyplatí! Realita, nebo „ohlupující tabákonomika?“*. In: [online]. [cit. 2013-06-01].

Dostupné z: <http://www.penize.cz/nakupy/218000-kuraci-se-statu-vyplati!-realita-nebo-ohlupujici-tabakonomika>

KLÁNOVÁ, Eva. *13 dnů prohibice stálo stovky milionů*. 2012. In: [online]. [cit. 2014-09-01].

Dostupné z: <http://www.retailinfo.cz/magazin/%C4%8D%C3%A1nky/13-dn%C5%AF-prohibice-st%C3%A1lo-stovky-milion%C5%AF>

KRÁLÍKOVÁ, Eva, Alexandra KMEŤOVÁ, Vladislava FELBROVÁ, Stanislava KULOVANÁ, Jiří RAMEŠ, Lenka ŠTĚPÁNKOVÁ, Kamila ZVOLSKÁ a Jana SKOUPÁ. *Centra pro závislé na tabáku v České republice v roce 2012: přehled, ekonomika. Časopis lékařů českých*. 2014, roč. 2014, č. 5, s. 5.

Dostupné z: http://www.slzt.cz/dokumenty/kralikova_souhrn.pdf

LAFFER, Arthur B.: *The Laffer Curve: Past, Present and Future*. The Heritage Foundation. No 1765 (2004). [cit. 2014-05-29].

Dostupné z: <http://www.heritage.org/research/reports/2004/06/the-laffer-curve-past-present-and-future>

LAZAREVIČ, Arsen. *Kuřáci, dojně krávy státu*. In: [online]. [cit. 2013-06-01].

Dostupné z: <http://www.mesec.cz/clanky/kuraci-dojne-kravy-statu/>

NECHANSKÁ, Blanka. *Vývoj nákladů zdravotních pojišťoven na léčbu uživatelů alkoholu a nealkoholových drog v letech 2007-2011*. Praha, 2013, In: [online]. [cit. 2014-20-06].

Dostupné z: <http://uzis.cz/rychle-informace/vyvoj-nakladu-zdravotnich-pojistoven-na-lecbu-uzivatele-alkoholu-nealkoholovych-drog-letech-2007-201-0>

NOVOTNÝ, Jiří. *Cigarety by měly zdražit na 200 Kč, žádají odpůrci kouření*. In: [online]. [cit. 2014-10-10].

Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/269337-cigarety-by-mely-zdrazit-na-200-kc-zadaji-odpurci-koureni.html>

ZAHRADNÍK, Petr. *Šedá ekonomika a krize*. In: [online]. [cit. 2013-05-29].

Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/seda-ekonomika-a-krize>

Zákony:

Zákon č.280/2009 Sb., daňový řád – Daňové zákony 2004 - 2013

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních – Daňové zákony 2004 – 2013

8. Seznam příloh

Příloha č. 1: Anketa

Kouříte aspoň 10 cigaret týdně?

- ano ne

Vaše pohlaví:

- žena muž

Váš věk:

- méně než 18 18 – 30 31 – 60 více než 60

Zkoušel/a jste někdy přestat kouřit?

- ano ne

Chtěl/a byste přestat kouřit?

- ano ne nevím

Přestal/a byste kouřit, kdyby se cena krabičky cigaret (kterou kouříte) od příštího měsíce zvýšila o 2 Kč?

- ano ne nevím
 spíš ano spíš ne

Přestal/a byste kouřit, kdyby krabička cigaret (kterou kouříte) od příštího měsíce stála 100 Kč?

- ano ne nevím
 spíš ano spíš ne

Přestal/a byste kouřit, kdyby krabička cigaret (kterou kouříte) od příštího měsíce stála 120 Kč?

- ano ne nevím
 spíš ano spíš ne

Přestal/a byste kouřit, kdyby krabička cigaret (kterou kouříte) od příštího měsíce stála 150 Kč?

- ano ne nevím
 spíš ano spíš ne

Přestal/a byste kouřit, kdyby krabička cigaret (kterou kouříte) od příštího měsíce stála 200 Kč?

- ano ne nevím
 spíš ano spíš ne

Pokud by cena krabičky cigaret (kterou kouříte) opravdu od příštího měsíce stála 200 Kč, sháněl/a byste cigarety na černém trhu?

- ano ne nevím
 spíš ano spíš ne

Příloha č. 2: Struktura nákladů na léčbu v Centru pro závislé na tabáku III. interní kliniky 1. LFUK v roce 2012 [Kč]

Výdaje	
Spotřeba materiálu	13 906
Energie	17 762
Stavební údržba	11 434
Správa	2 880
Ostatní služby	8 972
Mzdové náklady	1 205 757
Zákonné sociální pojištění	405 590
Zákonné sociální náklady	21 048
Výdaje celkem	1 687 349

Příjmy	
Regulační poplatky	56 000
Samoplátci	724
Celkem příjmy	56 724

Celkové výdaje po odečtení příjmů	1 630 525
Počet léčených pacientů	430
Náklady na jednoho pacienta	3 792

Zdroj: Králíková a kolektiv (2012)

Příloha č. 3: Odhad nákladů zdravotních pojišťoven na léčbu poruch způsobených alkoholem v letech 2007 – 2013 [tis. Kč]

Druh péče	Náklady na dg. F10					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Léčebná péče	742 256	762 689	865 818	838 716	782 142	826 562
Lůžková péče	661 429	679 806	769 353	740 381	707 707	709 665
<i>Lůžková intenzivní péče</i>	28 707	24 180	35 081	41 324	30 707	30 895
z toho psychiatrie	1 304	759	1 233	1 448	2 250	1 558
<i>Lůžková standardní péče</i>	82 193	85 788	101 975	77 548	64 550	79 939
z toho psychiatrie	41 060	41 041	41 663	26 964	38 610	33 816
dětská psychiatrie	0	42	27	18	0	0
<i>Lůžková dlouhodobá péče</i>	549 929	568 993	631 473	620 282	611 740	598 831
z toho AT	129 963	111 778	146 783	147 998	139 368	140 165
psychiatrie	417 930	455 162	481 351	468 909	468 964	454 450
dětská psychiatrie	14	0	2	30	175	61
Jednodenní péče	600	846	824	1 226	710	2 070
Ambulantní péče	78 910	79 380	94 544	96 074	72 821	113 947
Primární péče	1 427	1 050	1 599	1 684	1 502	2 451
Stomatologie	302	285	1 165	362	142	124
<i>Ambulantní specializovaná</i>	60 456	62 405	74 641	75 998	52 793	100 370
z toho AT	8 684	7 234	7 798	7 692	7 444	7 700
psychiatrie	37 845	37 407	36 170	35 503	36 159	35 058
dětská psychiatrie	132	99	112	94	59	79
<i>Další ambulantní</i>	9 358	11 063	10 438	11 371	11 845	11 002
z toho klinická psychologie	8 034	8 401	9 317	10 292	10 907	10 989
psychoterapie	0	0	1	6	5	0
Domácí péče	1 317	2 658	1 097	1 034	904	880
Rehabilitační péče	620	635	7 287	9 342	8 499	1 336
Dlouhodobá péče	11 249	18 816	18 842	21 686	24 630	20 233
Podpůrné služby	50 007	51 128	61 510	65 155	57 345	62 383
Laboratoře	18 263	19 315	25 265	27 745	24 372	27 174
z toho toxikologie	4 350	4 104	5 083	4 852	4 805	6 678
Zobrazovací metody	7 777	7 643	10 027	10 392	5 724	6 428
Doprava a ZZS	23 966	24 171	26 218	27 018	27 250	28 781
Léky a PZT	221 376	204 878	251 232	229 155	233 344	208 773
Léky	207 129	192 004	232 952	213 467	219 117	206 232
PZT	14 247	12 873	18 281	15 688	14 227	2 540
Prevence	6 398	14 265	9 708	8 115	3 459	1 571
Neidentifikovaná péče	823	2 078	650	2 549	939	3 225
Celkem	1 032 129	1 053 643	1 214 224	1 173 491	1 109 648	1 124 082

Zdroj: ÚZIS (2013)